

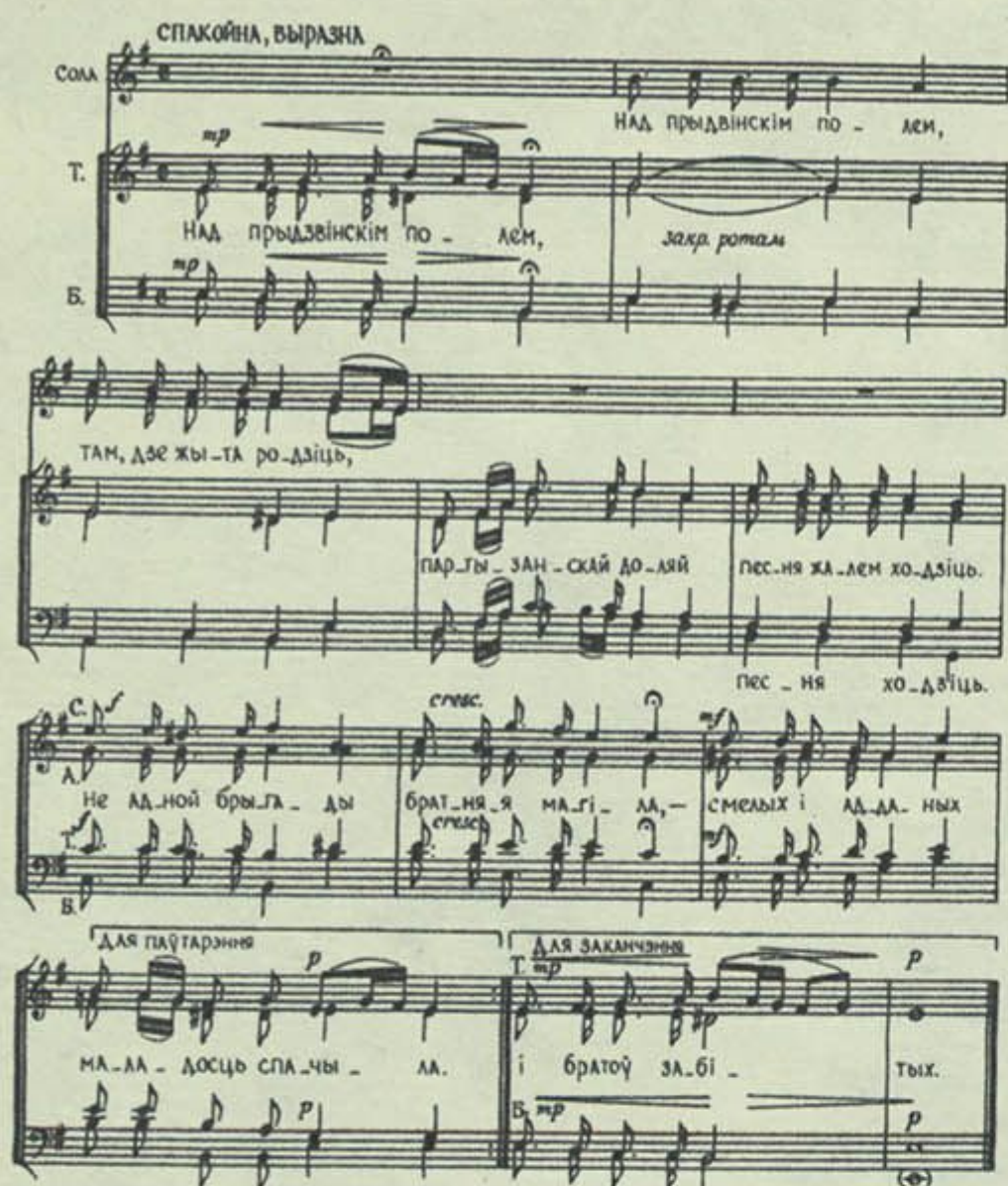
Чытайце ў нумары:
Святыя рэліквіі ●
Разняволеная Каст-
рычнікам ● Поле
маё, поле... ● На тон-
кім лёдзе ● Часцінкі
„сакрэту“ ● Апавя-
данне „Грэх“

работніца і сялянка

6

1969

Словы і музыка В. ЗІНЬКЕВІЧА

НАД ПРЫДЗВІНСКІМ КРАЕМ

(для хору a capella)

Над прыдзвінскім полем,
Там, дзе жыта родзіць,
Партизанскай доляй
Песня жалем ходзіць.

Не адной брыгады
Братняя магіла,—
Смелых і адданных
Маладосць спачыла.

З гарадоў і вёсак
Разам пахаваны,
А былі ж вясёлы,
А былі ж каханы.

Хай у сэрцах нашых
У вяках не згіне
За Радзіму паўшых
Тых герояў імя.

Прыхадзіце, людзі,
Вы да той магілы!
Мужнасць блізкіх, любых
Хай вам множыць сілы!

Над прыдзвінскім краем,
Там, дзе родзіць жыта,
Пра бацькоў спяваем
І братоў забітых.

Пролетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

№ 6

ЧЭРВЕНЬ
1969

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВYДАННЯ СОРАК ПЯТЫ
ВYДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва «Звязда».

СВЯТЫЯ РЭЛІКВІІ

Фота Ул. Вяхоткі

У музей ідуць і ідуць людзі.

ДАРАГІ чытач! Мы коротка пазнаёмім цябе з гісторыяй стварэння і экспазіцыямі Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і спадзяемся ўбачыць цябе частым госцем у яго залах.

Здавалася б, у самы разгар Айчыннай вайны было не да музеяў. Але яшчэ тады, калі Беларусь, яе асноўныя раёны былі акупіраваны фашыстамі, 30 верасня 1943 года, ЦК Кампартыі Беларусі прыняў рашэнне аб аргані-

зацыі Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Зародкам музея з'явілася выстаўка «Беларусь жыве, Беларусь змагаецца», арганізаваная па ініцыятыве ЦК Кампартыі Беларусі ў верасні 1943 года ў Дзяржаўным гістарычным музеі ў Маскве. Воіны Савецкай Арміі і партызаны Беларусі прынялі ў стварэнні выстаўкі самы непасрэдны ўдзел. Яны прыносілі і прысылалі з франтоў і партызанскіх атрадаў дакумен-

ты, фатаграфіі, зброю, рэчы герояў, баявыя трафеі. Многае з таго, што паступіла ў першыя месяцы арганізацыі музея, да гэтага часу з'яўляецца яго гонарам.

3 ліпеня 1944 года Савецкая Армія вызваліла сталіцу Беларусі горад Мінск. 16 ліпеня ў Мінску адбыўся парад партызан Беларусі, а пасля яго ўсе партызанскія атрады здалі свае баявыя сцягі, зброю, снаражэнне. Найбольш цікавыя рэліквіі былі пакінуты для музея.

некаторыя з былых партызан сталі мастакамі, навуковымі супрацоўнікамі і іншымі работнікамі музея.

7 лістапада 1944 г. у адным з нешматлікіх уцалелых будынкаў сталіцы, на плошчы Свабоды, у Доме прафсаюзаў, была адкрыта першая выстаўка-музей «Узбраенне беларускіх партызан». Услед за ёй былі арганізаваны выстаўкі: «Балышавіцкі падпольны друк» і «Акупацыйны рэжым і зверствы фа-

шысцкіх акупантаў у Беларусі».

У красавіку 1945 года на 2-й і 3-й Беларускай франтах, а затым і на 1-й Беларускай фронт выехалі тры брыгады супрацоўнікаў музея. Яны пабывалі ў Кенігсбергу, Данцыгу і Берліне. Так ішоў збор экспанатаў, які працягваецца і зараз. Калекцыя музея не абмяжоўваўся толькі зборам рэліквій Айчыннай вайны, але і збіраў матэрыялы для будучага Гістарычнага музея Беларусі.

У першапачатковай экспазіцыі знайшла адлюстраванне гісторыя Беларусі ад старажытнейшых часоў да нашых дзён. Але паступова яна стабілізавалася. Цяперашняя экспазіцыя, размешчаная ў новым музейным будынку на Цэнтральнай плошчы Мінска, расказвае аб Вялікай Айчыннай вайне Савецкага Саюза і пра ўклад беларускага народа ў разгром нямецка-фашысцкай Германіі.

У 18 прасторных залах у храналагічнай паслядоўнасці, з мноства макетаў, дыяграм, мастацкіх карцін і сапраўдных рэліквій баявой славы савецкага народа паўстаюць перад намі веліч і непераможнасць Савецкай Радзімы. Мільёны грамадзян з усіх канцоў краіны і з-за рубяжа наведвалі музей. Ніхто не астаецца абыякавым!

«Мы з вялікай цікавасцю аглядалі залы музея. Усё тое, пра што ведалі, што чулі ад сваіх бацькоў, пра што шмат чыталі, усхвалявала нас. З пачуццём гарачай любові і гора пакідаем залы музея. Дзякуй вам, героі Перамогі, за тое, што вы захавалі для нас самае дарагое — Радзіму, права на жыццё!» — так запісалі ў кнізе наведвальнікаў музея студэнты педінстытута імя Горкага.

«Прамільгнулі перад намі параненыя гарады. Мы памятаем, што нашы дарогі — гэта працяг вашых дарог. Нам семнаццаць! У нас усё наперадзе. Маладосцю клянёмся перад Радзімай, што наша пакаленне ніколі не збочыць з ленинскага шляху! Клянёмся! Клянёмся! Клянёмся! Камсамольскі турысцкі атрад Навоіцкай СШ, Добрушскі раён».

«Будзем дастойнымі падзвігаў нашых бацькоў, старэйшых братоў і сяброў, прыкладзем усе сілы да далейшага ўдасканалення баявога майстэрства і ўмацавання боегатоўнасці Узброеных Сіл СССР. Група воінаў».

В. РАМАНОўСКАЯ,
загадчык аддзела прапаганды
Беларускага дзяржаўнага музея
гісторыі Вялікай Айчыннай
вайны.

З партызанскай залы музея ідзе тэлерапартаж. У гасцях у тэлегледачоў партызан-падрыўнік Фёдар Апанасавіч Бачыла, Герой Савецкага Саюза Грыгорый Арнадзевіч Такуюе і Фёдар Аляксеевіч Малышаў.

Аляксандра Іванаўна Федасюк, член Брэсцкага падпольнага абкома КПБ, расказвае пра дарогі вайны.

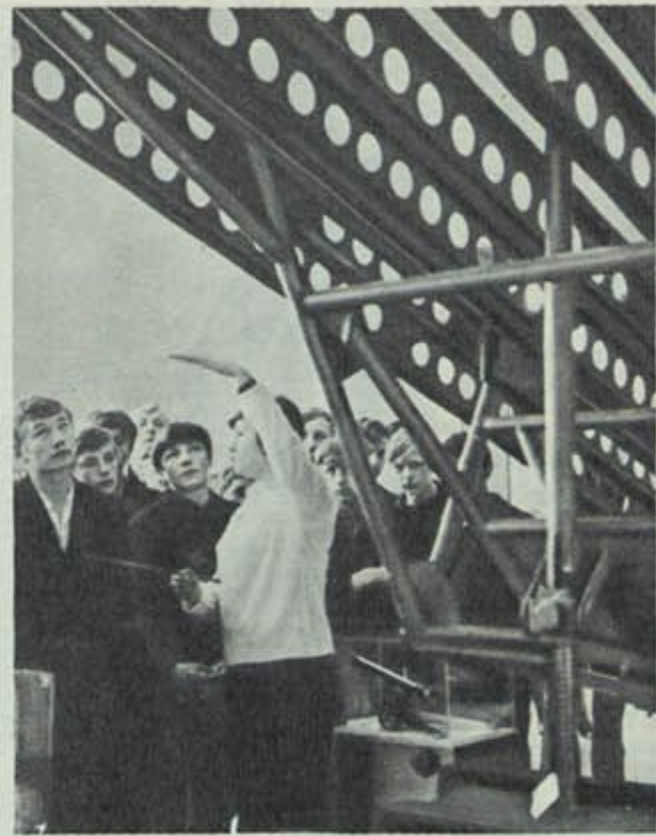
26 кастрычніка 1941 г. у Мінску на варотах дрожджава - патачнага завода павешана жанчына... (Здымак знойдзены ў фашысцкіх злачынцаў).

Старшы навуковы супрацоўнік музея
Галіна Фёдараўна Рубежына расказ-
вае школьнікам аб баях за вызвален-
не Беларусі.

Ля партызанскай пашто-
вай скрынкі.

Ля «Кацюшы»...

Макет партызанскай аружэйнай майстэрні брыгады «Разгром».

Да 100-годдзя з дня нараджэння
Ул. І. Леніна

РАЗНЯВОЛЕНАЯ КАСТРЫЧНІКАМ

Адкрыццё помніка Ул. І. Леніну ў Бабруйску. Помнік Ул. І. Леніну выкананы скульптарам П. Белавусавым і архітэктарам М. Мызнікавым. Фота М. Жалудовіча. (БЕЛТА).

САВЕЦКАЯ ўлада пад кіраўніцтвам партыі бальшавікоў карэнным чынам змяніла лёс працоўных жанчын, вырвала іх з галечы і няволі, адкрыла ім усе крыніцы ведаў і культуры, дала права на працу, на адпачынак і адукацыю.

Уладзімір Ільіч Ленін раскрыў канкрэтныя шляхі, якія маглі забяспечыць раўнапраўнасць жанчыны ў сацыялістычным грамадстве, вызначыў задачы партыі па стварэнню ўмоў для культурнага росту жанчын і іх удзелу ва ўсіх галінах вытворчай і грамадскай дзейнасці. Артыкулы і прамовы Ул. І. Леніна: «Аб задачах жаночага рабочага руху ў Савецкай рэспубліцы» (прамова на IV Маскоўскай агульнагарадской беспартыйнай канферэнцыі работніц 23 кастрычніка 1919 г.), «Савецкая ўлада і становішча жанчын», «Да міжнароднага дня работніц», «Да жанчын-работніц» паказваюць, што бясконца заняты неадкладнымі справамі Ленін знаходзіў час, каб сустрэцца з жаночай часткай пралетарыята, абмеркаваць з ёй пытанні развіцця жаночага камуністычнага руху, прыцягнуць жанчын-работніц да кіравання грамадскімі і дзяржаўнымі справамі.

У той час, калі Савецкая рэспубліка рабіла першыя крокі па нязведанаму шляху, словы правадыра рэвалюцыі: «не можа быць сацыялістычнага перавароту, калі велізарная частка працоўных жанчын не прыме ў ім значнага ўдзелу» былі вялікім адкрыццём для многіх людзей на зямлі. Упершыню гэтыя гістарычныя словы Леніна прагучэлі ў Маскве, у Калоннай зале былога Дваранскага сходу перад дэлегатамі I Усерасійскага з'езда работніц і сялян, які сабраўся ўвосень 1918 года.

З'езд, скліканы ў перыяд разгару грамадзянскай вайны, — сведчанне таго, якое велізарнае значэнне надавала партыя бальшавікоў уцягненню жанчын у рэвалюцыйную перабудову краіны.

Ленін заклікаў работніц і сялян разам з рабочымі і сялянамі будаваць сваю краіну і кіраваць ёю. Растлумачваючы, як навучыцца кіраваць, Уладзімір Ільіч падкрэсліваў, што для гэтага трэба, каб жанчына-работніца дабілася не толькі па закону, але і ў жыцці роўнасці з мужчынам.

Ужо ў першыя месяцы свайго існавання Савецкая ўлада зрабіла ў заканадаўстве рашучы пераварот, які датычыў становішча жанчыны. Былі адменены старыя, несправядлівыя, невыносныя для працоўных жанчын буржуазныя законы, якія ставілі жанчыну ў нераўнапраўнае і часта нават прыніжанае становішча. Выступаючы на IV Маскоўскай гарадской беспартыйнай канферэнцыі работніц у верасні 1919 года, Ул. І. Ленін гаварыў: «...ніводная дзяржава і ніводнае дэмакратычнае заканадаўства не зрабіла для жанчыны і палавіны таго, што зрабіла Савецкая ўлада ў першыя ж месяцы свайго існавання».

Для поўнага вызвалення жанчыны і для сапраўднай роўнасці патрабавалася, каб новыя законы і дэкрэты былі падмацаваны ўдзелам жанчыны ў агульнай

прадукцыйнай працы. Неабходна было яшчэ стварыць умовы, якія б забяспечвалі актыўны ўдзел жанчын ва ўсіх галінах грамадскага жыцця, у агульнай прадукцыйнай працы.

Пераадолюючы цяжкасці, змагаючыся з перажыткамі, Савецкая ўлада пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі стварыла такія ўмовы. Яны з'явіліся ў выніку ліквідацыі эксплуатацыі і дыскрымінацыі, дзякуючы пашырэнню сферы жаночай працы, ахове працы жанчыны-матэ, аднолькавай аплаце за аднолькавую працу, удзелу ў кіраванні і г. д.

Удзельнічаць у будаўніцтве сацыялізма жанчына магла толькі вызваліўшыся ад дробязнай, атупляючай, непрадукцыйнай хатняй работы. А гэта ў сваю чаргу выклікала пекучую патрэбу ў стварэнні бытавых устаноў, сталовых, ясляў. «Парасткамі камунізма» назваў Уладзімір Ільіч установы грамадскага быту, у якіх бачыў правільны спосаб вызвалення жанчыны ад хатняй гаспадаркі.

Але хіба можа чалавек удзельнічаць у кіраванні дзяржавай, у будаўніцтве сацыялістычнага жыцця, калі ён непісьменны? Раскрыццё старонкі ленінскіх твораў, прачытайце артыкулы, напісаныя ў першыя гады Савецкай улады. Вы ўбачыце, як трывожыла, як хвалявала Уладзіміра Ільіча жахлівая непісьменнасць сярод жанчын.

Асаблівымі клопатамі пра лёс жанчыны прасякнуты палажэнні артыкула «Старонкі з дзённіка», які Ленін дыктуе ўжо хворы, не падымаючыся з пасцелі. У ім ён прыводзіць табліцу пісьменнасці насельніцтва Расіі за 1907—1920 гады і звяртае ўвагу чытача, што сярод жанчын умее чытаць і пісаць толькі адна з чатырох. Мабілізуючы ўсе свае сілы, партыя стварае па ліквідацыі непісьменнасці Надзвычайную камісію, разгортвае велізарную выхаваўчую работу. Для правядзення партыйнай работы сярод жанчын Уладзімір Ільіч лічыў неабходным стварыць штат работнікаў, якія атрымалі ґрунтоўную тэарэтычную і практычную падрыхтоўку. Пры ЦК, губернскіх і валацкіх камітэтах партыі былі створаны камісіі па агітацыі і прапагандзе сярод работніц і сялян, пазней рэарганізаваныя ў жанаддзелы. У першыя гады Савецкай улады нарадзілася і такая форма адукацыі і палітычнага выхавання жанчын, як дэлегацкія сходы. Школу дэлегацкіх сходаў прайшлі ў 20-х гадах сотні тысяч жанчын.

У гады першых пяцігодак, індустрыялізацыі і калектывізацыі мільёны хатніх гаспадынь далучыліся да грамадска-карыснай працы. Толькі за адзін 1931 год на будоўлі і ў прамысловасць прыйшло больш мільёна жанчын.

Палітычнае і эканамічнае вызваленне жанчын адкрыла дарогу мільёнам савецкіх працаўніц да авалодання вышэйшымі навукі, мастацтва, культуры. У дарэвалюцыйнай Беларусі сярод насельніцтва ва ўзросце 9—49 год пісьменных было менш адной трэці, а сярод жанчын — пятая частка. Сярод сельскіх жыхароў таго ж узросту пісьменных было толькі 28%, сярод жанчын яшчэ менш — 17%. Да рэвалюцыі толькі вельмі невялікая колькасць жанчын, галоўным чынам з прывілеяваных слаёў грамадства, атрымлівала адукацыю ў вышэйшых і сярэдніх навучальных установах.

Жанчыны ў Савецкай краіне атрымліваюць вышэйшую і сярэднюю адукацыю

МЕДАЛЬ КРУПСКАЙ

За вялікія заслугі ў галіне народнай адукацыі Міністэрства асветы СССР і прэзідыум ЦК прафсаюза работнікаў асветы, вышэйшай школы і навучальных устаноў узнагародзіў медалем Н. К. Крупскай Надзею Міхайлаўну Талецкую — намесніца дырэктара Гомельскага абласнога інстытута ўдасканалення настаўнікаў.

У кабінёце каля сцен шчыльна прымасціліся шафы з кнігамі. Кабінет невялікі, цеснаваты. Надзея Міхайлаўна кажа, што ў наступным годзе распачнецца будаўніцтва новага памяшкання для абласнога інстытута ўдасканалення настаўнікаў.

За вокнамі кабінета ярка свеціць сонца, у кустах бэзу цырыкаюць вераб'і. Нашу размову часта перапыняюць тэлефонныя званкі: Надзею Міхайлаўну віншуюць з высокай узнагародай.

...У цяжкі пасляваенны год, калі я дэмабілізаваўся з арміі і вучыў дзяцей у Казьроўскай сямігодцы на Лоеўшчыне, у настаўніцкую зайшла сярэдняга росту жанчына. Абранутая яна была ў ватуюку, на нагах вялікія валёнкі. Тады ўсе нашы настаўнікі апрадаліся не лепей. Я, напрыклад, даношваў свой армейскі шынель.

— Вось, з вашага дазволу, хачу схадзіць да вас на ўрок літаратурнага чытання, — сказала жанчына.

То была Надзея Міхайлаўна Талецкая — інспектар абласнога аддзела народнай асветы. Такого, каб аж з Гомеля дабраліся да нашай далёкай школы, яшчэ не бывала. Я збянтэжыўся і разгублена прамармытаў:

— Добра, калі ласка. У сё-

мым класе мы вивучаем творчасць Куляшова.

— От, правільна казалі, — засмяялася інспектар. — Іменна: вивучаеце, а не праходзіце. Страшэнна не люблю, калі настаўнікі гавораць: «праходзім», «прайшлі»...

З таго зімовага дня мінула больш двух дзесяткаў гадоў, а я і сёння да малейшых падрабязнасцей помню ўсё. У класе — зацягнутыя лёдавымі ўзорамі шыбы, холодная печ. З вуснаў дзяцей клубочкамі вырывалася пара. Помню: мы вивучалі вядомы верш Аркадзя Куляшова «Камсамольскі білет».

Перад класам стаяла тоненькая Анята Каляда і звонкім адхваляванням голасам чытала:

— Так і стаіць, як жывы,
перад намі,
Так і стаіць, прыціскае
білет,
І не развітаецца з
сябрамі,
І прастаіць яшчэ тысячы
лет...

Затаіўшы дыханне, дзеці слухалі. Перад іх вачыма стаяў непакорны юнак. Ён не скарыўся ворагам, і яны аблілі яго ледзяной вадой — ператварылі ў ледзяны слуп. А ён не здаўся. І такім будзе стаяць на нашай зямлі вечнасьць...

Анята Каляда цяпер меды-

Н. М. Талецкая.
Фота Ул. Буракова.

цынская сястра, у яе падрастаюць свае дзеці. Усе тыя, хто тады сядзеў за няўклуднымі партамі ў прадзмытым зімовымі вятрамі класе, разляцеліся па свеце. Наўрад ці запамнілася ім жанчына, што сціпла прымасцілася на задняй парце, каля сцяны, і ўсё нешта занатоўвала сабе ў сшытак. А я вось помню, быццам тое было ўчора.

— А вы помніце? — раскаўшы пра занесеныя снегам Казьрогі, пытаюся я.

Надзея Міхайлаўна задумваецца. Каля вачэй збіраюцца пучкі тонкіх маршчынак.

— Не, — шчыра прызнаецца яна. — У тыя гады, мабыць, ва ўсіх раёнах Гомельшчыны да-

вялося мне пабываць. І помню толькі: маразы, чарніла, што замярзала ў класах, і абрыўкі абгортчых паперы. На ёй пісалі школьнікі...

Зноў звоніць тэлефон. Надзея Міхайлаўна падымала трубку, дзякуе некаму за віншаванне. А пасля мне тлумачыць:

— Лукашук званіў. Мой вучань. То ж трэба: ужо — галоўны інжынер праекта. А я яго кірпаносым хлапчуком помню. Тады ва Улукаўскай сямігодцы працавала.

Яна задумваецца, некаторы час сядзіць паглыбленая ў свае думкі. Мусіць, успамінае далёкі 1929 год і сябе — тады зусім юную дзяўчыну. І Улукаўскі дзіцячы дом, а потым школу пад Гомелем. У іх усё тады было на вачах: жыццё настаўнікаў і выхаванцаў. Пакойчык, у якім жыла Талецкая, ніколі не замыкаўся. Абедала яна за адным сталом са сваімі вучнямі. Як яны яе любілі!

То быў нялёгкі для краіны час. Эканомілі на ўсім, але для дзяцей аддавалі апошняе. Надзея Міхайлаўна выкладала хімію і батаніку. Любіла падоўгу ў вольны ад урокаў час корпацца са школьнікамі на доследнай дзялянцы.

— Якія гладыёлы! Надзея Міхайлаўна, гляньце! — крычалі хлопчыкі і беглі паказваць настаўніцы гладыёлы.

На выхадны яна хадзіла дадому — у Валатаву. Да яе з Улукаў было рукой падаць. І сёння за старым рэчышчам Сожа відна стромкая царкоўная званіца. Стаіць яна на канцы Валатавы. Ногі маладыя — быстрыя: дзесяць кіламетраў у адзін канец, дзесяць у другі — і быццам і не адлучалася яна ад сваіх дзяўчатак і хлопчыкаў (Талецкая і сёння вельмі ж не любіць казённае, шэрае слова «дзетдомавец»).

Настаўніца заходзіла ў свой пакойчык, і першае, што ёй кідалася ў вочы, — чысцютка вымытая падлога, а на сталі — гарлачык з кветкамі: васількі,

нароўні з мужчынамі. Сярод навучэнцаў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў рэспублікі жанчыны складаюць больш палавіны, сярод студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў — амаль палавіну. Усе яны карыстаюцца правам выбару спецыяльнасці па свайму жаданню, навучаюцца па адзінай праграме і на роўных правах з мужчынамі забяспечваюцца стипендыяй.

Рост пісьменнасці і прафесіянальнага навучання жанчын, а таксама падрыхтоўка жанчын-спецыялістаў у вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных уста-

новах з'яўляюцца адной з важнейшых умоў росту колькасці жанчын, занятых у грамадскай вытворчасці.

Выконваючы заповеды Ул. І. Леніна, савецкая жанчына сёння ідзе ў першых шэрагах барацьбы за мір. Яна ў радах барацьбы супраць бязлітаснай эксплуатацыі працаўніц у капіталістычным свеце. Яна ўзняла свой голас супраць каланіялізму і расавай дыскрымінацыі. Яна не можа мірыцца з тым, што вайна, голад, хваробы нявечаць мільёны дзяцей.

Савецкія жанчыны — жанчыны розных

пакаленняў, рознага індывідуальнага лёсу, розных прафесій, але ўсіх іх радніць адно: вернасць заповітам Леніна, справе Камуністычнай партыі.

З'яўляючыся актыўнымі ўдзельнікамі камуністычнага будаўніцтва, жанчыны нашай рэспублікі ўносяць дастойны ўклад у датэрміновае выкананне пяцігадовага плана, сустрэнуць 100-годдзе з дня нараджэння Ул. І. Леніна добрымі вынікамі ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі.

Т. ДЗМІТРЫЕВА,
сакратар Мінскага гаркома КПБ.

лугавы рамонак, чырвоныя смолкі, пахучы дзікі гарошак, сабраныя дзіцячымі рукамі.

— Харшыя вы мае, — шпатала шчаслівая настаўніца, дакранаючыся вуснамі да кветак.

...— То быў слаўны час, — ачнуўшыся ад задумлення, ціха гаворыць Талецкая. — Каб перажыць адзін такі момант, не трэба шкадаваць ні свайго часу, ні сваіх сіл.

У трыццатых гадах Надзею Талецкую накіравалі працаваць дырэктарам Нараўлянскай сярэдняй школы: старанне і здольнасці маладой настаўніцы былі заўважаны.

Прыгожы палескі гарадок на Прыпяці, салаўіныя канцэрты вясной у зарэчных зарасніках — усё гэта запомнілася на ўсё жыццё. Яна не шкадавала сіл — аддавала сябе ўсю любімай справе. У прыгожым парку ў Нароўлі і сёння шумяць шатрастыя ліпы і клёны, пасаджаныя да вайны Талецкай і яе выхаванцамі, — відаць, мала хто гэта ведае. А многія дрэвы бязлітасна скасіла вайна...

І яшчэ запомніўся Талецкай шчаслівы для яе трыццаць дзевяты год. Сярод групы настаўнікаў, упершыню прадстаўленых да ўрадавай узнагароды, і яна — малады дырэктар школы. Спецыяльны поезд вёз настаўнікаў Беларусі ў сталіцу Радзімы — Маскву. У Крамлі Міхаіл Іванавіч Калінін уручыў Надзеі Міхайлаўне ордэн «Знак Пашаны».

Яна тады працавала і завочна вучылася ў Гомельскім педінстытуце. Калі там даведаліся, што іх студэнтка вяртаецца з Масквы з ордэнам, — наладзілі ўрачыстую сустрэчу. На платформе выстраіўся аркестр, пад сонцам ззяла медзь труб. А Талецкая праз акно вагона ўбачыла тыя трубы і адчула, як здрадлівая чырвань заліла твар, спалохана застукала сэрца. «Не, толькі не прамовы і не такая сустрэча», — рашыла яна і неўзаметку шыганула ў натоўп людзей, што калыхаўся каля перона.

— Дзе ж вы былі? — пыталіся ў яе назаўтра ў інстытуце. — Мы так хваляваліся — усё вас чакалі.

Яна сарамліва апусціла вочы і ўпершыню ў сваім жыцці схлусіла:

— Я прыехала пазней — другім поездом...

— Потым было ўсё — вайна і нялёгка пасляваенныя гады, — расказвае Надзея Міхайлаўна. — У вайну ў Сібіры працавала — таксама дырэктарам школы. А як толькі вызвалілі беларускую зямлю — адразу ж у Гомель прыехала, намеснікам загадчыка абланы і інспектарам працавала...

Колькі пройдзена дарог у тыя цяжкія гады! Дзень, калі Надзея Міхайлаўна сядзела ў

мяне на ўроку, не запомніўся ёй: то быў звычайны дзень у нялёгкай рабоце інспектара абласнога аддзела народнай асветы. Памагаць настаўніку, адшукваць усё лепшае ў рабоце лепшых выхаватэляў і прапагандаваць — вось абавязак інспектара. Нездарма гавораць, што інспектар — гэта настаўнік настаўнікаў. А цяпер Талецкая вось ужо дзевяць гадоў працуе намеснікам дырэктара інстытута ўдасканалення настаўнікаў. Летась на перападрыхтоўцы пры абласным інстытуце пабывала 2647 настаўнікаў, сёлета — каля трох тысяч. Яны праслухалі лекцыі па марксісцка-ленінскай тэорыі, пабывалі на ўроках у лепшых настаўнікаў горада. І ўсё гэта пры самым непасрэдным удзеле Надзеі Міхайлаўны Талецкай. Нездарма пару гадоў назад Гомельскі абласны інстытут удасканалення настаўнікаў быў удзельнікам ВДНГ і ўзнагароджан бронзавым медалем выстаўкі.

Па крупінцы збірае выдатнік народнай асветы ўсё лепшае, перадавае ў рабоце школ і прапагандуе гэты вопыт у школах Гомельшчыны. Разам з выкладчыцай Гомельскага педінстытута О. Кавалёвай напісала брашуру «Выхаванне дашкольніка ў дзіцячым садзе». Некалькі гадоў назад выдавецтва «Народная асвета» выдала кнігу кандыдата педагогічных навук І. Харламава і Н. Талецкай аб скарыстанні вопыту ліпецкіх настаўнікаў у школах Гомельшчыны. Нядаўна інстытутам выдадзены плакат аб рабоце настаўнікаў Церахоўскай сярэдняй школы. Вывучала і абагульняла гэты вопыт Надзея Міхайлаўна Талецкая.

За вокнамі кабінета ў галінках кустоў спрачаюцца вераб'і. У сонечных промнях мітусяцца драбніткі пылінкі. Адсюль віднеецца шырокае, бяздоннае неба над горадам. За далёкую, лёгкую, быццам пух, хмурынку працягнуўся роўны белаваты след рэактыўнага самалёта. Надзея Міхайлаўна задумлівым позіркам праводзіць гэты след і здзіўлена гаворыць:

— Падумаць толькі: некалі маленькі, кірпаносы Піліп Лукашук — галоўны інжынер праекта. Малайчына!

Зноў звоніць тэлефон — Талецкая ледзь паспявае знімаць трубку. З медалем Н. К. Крупскай віншуюць настаўнікі, былыя вучні, работнікі абкома партыі. І проста людзі, якіх Надзея Міхайлаўна нават не ведае. Мусіць, вельмі светла на душы чалавека, калі ў яго столькі харошых, слаўных сяброў. Пра гэта я і кажу Надзеі Міхайлаўне.

— А як вы думаеце? — зноў па-маладому смяецца яна. І ў яе вачах скачуць сонечныя іскрынькі.

Міхась ДАНИЛЕНКА

поле мае,

Пачатак новага дня. Руплівага, як заўсёды. Толькі-толькі бярэцца на світанне. Сонца не відаць яшчэ, спіць недзе за яршымі сасоннікам, але ўсё наваколле як бы наважылася ціхенька гэтак, ледзь-ледзь улоўна зайграць на нейкіх павучых струнах. А то ж, падзівіся, зайграла ўжо. І калі толькі?

Хораша ў такую часіну ў нашых Заскавічах. Празрыста-сіні краявід вабіць, кранае, зачароўвае душу. Найбольш, мусіць, таму што ўсё тут міла і дорага: і гэтая кустыстая аксамітная рунь, і таямніча-задуманная прысада, і ціхая-ціхая безыменная рачулка. Здаецца, што яна нібыта і не бяжыць.

І хочацца памаўчаць. Мо каб не парушыць гэтае святое абуджэнне.

Пра што, спытаеце, мае думкі? Вядома ж, паклікалі мяне ў дарогу яны, клопаты. З дня ў дзень вось так, рана-ранюсенька, іду я на працу: трэба мне разам са старшынёй Сяргеем Паўлавічам Супроном, з іншымі спецыялістамі гаспадаркі абмеркаваць усё як след, узважыць. Афіцыйна гэта так гучыць: расставіць людзей. Каб кожны хлебароб быў там, дзе нельга яму не быць. Каб працавалася плённа, з вялікай аддачай. Размова пойдзе пра яе, ніву. Дзе што будзе пасеяна, хто выйдзе ўгнойваць яе, апрацоўваць, рыхтаваць мяккую пасцель для зярнят ды клубняў.

Нярэдка даводзіцца чуць, што ад брыгадзіра, кіраўніка так званага сярэдняга звяна, многае залежыць. Кожны дзень гэты чалавек з людзьмі. І ўсё клопаты, клопаты. Ад яго, брыгадзіра, патрабуюцца, каб ён карыстаўся аўтарытэтам, каб да яго слова прыслухоўваліся. Але ж хіба такое само сабою прыходзіць?

Трэці год я ўзначальваю паляводчую брыгаду. Калі давалося пачынаць, не было мне і дзевятнаццаці. Вельмі люблю людзей, поле, сваю нялёгкую, карпатлівую працу.

Калі мяне іншы раз просяць расказаць пра свае першыя самастойныя крокі, то я не-не ды і прыгадаю пісьмы, адрасаваныя сваёй лепшай сяброўцы Зіне Пятліцкай. З ёю чатыры гады мы вучыліся ў Жыровіцкім тэхнікуме. Вось радкі з гэтых пісьмаў.

«... Зіначка, вось каб ты была побач! Як мне хочацца пагаварыць з табой. У мяне галава развальваецца ад розных думак. Ноч на двары, а я вось сяджу ў чужой хаце і, от дзівачка, баюся нечага.

Гаспадыня ў мяне, ой, якая гаваркая. Хвілін некалькі як пайшла спаць. А то ўсё расказвала, распытвала. А пасля: «Дзіятка ж ты мае, можа засярдуюш на мяне, старую, але ж ці табе, драбненькай, такая работа?»

Ведаеш, так і сказала: «драбненькай...» Вось і кульнула ў мяне ўсё дагары нагамі.

Можа яшчэ каб старшыня быў, а то ж паехаў некуды. А мне назаўтра трэба брыгаду прымаць...»

«Якія мы ўсё-такі плаксы, Зінка. Атрымала тваё пісьмо і ледзь не расплакалася. Ад радасці, вядома. Хочаш ведаць, як прайшоў мой першы працоўны дзень? А, знаеш, нічога сабе. Тут такая завядзёнка: на нарад збіраюцца ля стайні. Прыходжу і я з Міхаілам Леанідавічам. Ён правая рука нашага

ТРАКТАРЫСТКА

Яна не марыла стаць трактарысткай. Проста прадпрыемству спатрэбіліся людзі з гэтай спецыяльнасцю. Дзяўчаты ішлі на курсы. Тамара падумала: і я ж не горш за іх магу справіцца з трактарам.

З першага знаёмства тэхніка захапіла дзяўчыну, выбраная спецыяльнасць усё больш падабалася.

Урачыстасцей пры закан-

чэнні курсаў не было. Кіраўнік выдаў Тамары Рашчэўскай і яе сяброўкам пасведчанні, павіншаваў і пажадаў бездакорнай працы. Хутка Тамара атрымала трактар Т-28.

Аб рабоце сваёй яна сказала:

— Працую так, як і іншыя. Трактар не думаю пакадаць.

поле...

старшыні. Намеснік ягоны. То ён і кажа: «Дзень добры, таварышы! Знаёмцеся: новы брыгадзір, Лідзія Міхайлаўна».

Прайшла я, значыцца, кожнаму руку падаю, а ў маіх ваках нейкае як бы трымценне. І ўсё думаю: «Ну навошта, Міхаіл Леанідавіч, вам было Міхайлаўнай мяне называць? Ліда я».

Пасля ўжо цётка Яўгіння, гаспадыня мая, пад вялікім сакрэтам расказала, хто што гаварыў. Бажылася, што большая палавіна брыгады сабралася толькі дзеля цікаўнасці. Маўляў, пабачым, што гэта за дзяўчо намі кіраваць будзе. Па яе, значыцца, выходзіла, што на другі дзень на нарад мала хто захацеў ісці. Сцвярджала таксама, што асабліва будзе ставіць палкі ў колы Аляксей Козел, колішні брыгадзір. І што ты думаеш? Калі ў першым выпадку яна памылілася — назаўтра ўся брыгада выйшла на працу, — то ў другім праўда была на яе баку. Гэта я адразу ж адчула. Іншыя людзі і павітаюцца як людзі, і добрым слоўцам перакінуцца, а Козел, маўклівы, нечым незадаволены, буркне сабе штосьці пад нос, каня ў аглоблі — і бывайце здаровы.

«Каб ты ведала, якія ў нас цудоўныя мясціны! Такого хараства нідзе, мусіць, больш няма. Адзін гай чаго варты. А выйдзі ў поле, палюбайся толькі. Эх, Зінка! Мне здаецца, што я тут і нарадзілася. І ні на грамульку не шкадую, што трапіла сюды. Напэўна, прачытаўшы такое, здзівішся: з чаго б гэта на лірыку пацягнула Ліду? Так, без прычыны нічога не бывае. Для сябе я сёння зрабіла адкрыццё: ніколі на зло не адказвай тым жа. Справядлівым і прынцыповым заўсёды трэба быць. Але каб помсціць... Не, Зінка, раю табе нізавошта не рабіць такога. Я сёння вунь гутарыла з Сяргеем Паўлавічам. Які цудоўны чалавек. Што за падыход мае да людзей! У Сяргея Паўлавіча (Супрон яго прозвішча) залаты характар, Зінка. А як жыццё ведае, а як людзей любіць! То, вядома, і яны да яго хінуцца. Не могуць не паважаць: чалавек узнагароджан двума ордэнамі Леніна. Дэпутат Вярхоўнага Савета СССР.

Як мне хочацца быць хоць крыху падобнай на яго».

«... Палолі буракі. Кожны — на сваёй дзялянцы. Ніяк яшчэ нам, паляводам, не ўдаецца пазбавіцца ад матыкі. Сеюць машыны, шароўку пасля праводзім таксама трактарамі. А вось дайсці да кожнага каліва тэхніка яшчэ не ў сілах. Вымушаны жанкі браць матыкі ў рукі. «А я, — думаю сама сабе, — чым горшая? Ці ж не ў вёсцы выгадалася, ці ж не ўмею разам з усімі апалоць той бурак?» Бягу да сваёй гаспадыні.

— Цётка Яўгіння, можа матыка ў вас ёсць?

— Каму ж гэта ты яе панясеш?

— Сама палоць буду.

— Дала б, далібог, не пашкадавала б, але няма. Сабе толькі...

І ўсё дзівіцца:

— Бывала, колішні брыгадзір адно толькі аловак за вухам насіў...

Цётка, вядома, мае на ўвазе Аляксея Козела. Пасля кажа:

— А ты не палялуйся, дачушка, падскоч да яго за той капаніцаю. Чалавек ён запаслівы.

Каб ты бачыла, Зінок мой, як ён на мяне паглядзеў. Змераў

Я ведаў, што Рашчэўская — лепшая трактарыстка прадпрыемства. Трактар беражэ, і служыць ён безадмоўна. І яшчэ: Тамара вельмі таварыская, заўсёды выручыць таварыша з бяды. Варушыла яна аднаго разу торф. Непадальск працаваў Мікалай Казмярчук. Раптам яго трактар стаў на месцы, толькі натужна вурчыць рухавік ды валіць з трубы клубам дым. «Загруз, — здагалася Тамара, — трэба памагчы, а то заданне да вечара не скончыць». Паехала на дапамогу, выручыла з бяды.

Сама Тамара ніколі не пакіне незавершаную работу. Нормы на трактар — 43 гектары. Палі бываюць значна большыя. Не скончыш варушыць торф — значыць нельга пусіць уборачныя машыны. Тамара заўсёды пакідае поле падрыхтаваным да ўборкі торфу.

Няхай ёй, жанчыне-трактарыстцы, спадарожнічае поспех!

І. БРУХАВЕЦКІ

Станцыя «Перагрузка».
Хойніцкі раён.

з ног да галавы, пачухаў патыліцу, памаўчаў ды і кажа:

— Бяры, брыгадзірка, табе гэтага добра не пашкадую.

Во які, бачыш. На развітанне так сказаў:

— Гэтулькі, як і ўсім.

... Змарылася я, Зінка. Вядома, без прывычкі. Раней, калі маме памагала, то нічога, уцягнулася была. Ты ж глянь, каб трохі, дык і забылася б. Пад самы вечар (недзе ў душы я верыла ў гэта) прыйшоў дапамагаць сваёй Ганне Аляксей.

Ну, а як у цябе справы, Зінка? Слоніўскую птушкафабрыку, чула я, па радыё хвалілі...

«Сакратаром калгаснай камсамольскай арганізацыі абралі мяне. Спярша я спрабавала адмаўляцца. Маўляў, чалавек тут новы, мала каго ведаю, хіба толькі тых, хто ў маёй брыгадзе. Пасля, бачу, нічога з гэтага не выходзіць. Раман Адамавіч, аграном наш, выйшаў перад камсамольцамі і пачынае пералічваць, паслухай толькі, «заслугі Макарыч». У каго, пытае, па 20 цэнтнераў на круг далі збожжавыя? Бульба, буракі ў чый брыгадзе так урадзілі? Слухала я, слухала, пасля не вытрывала, бягу туды ж, да трыбуны. Гавару, гавару, а мяне, разумееш, слухаць не хочуць — апладысменты толькі. То што мне, скажы, было рабіць? Згадзілася.

... Значка, якая ўсё-такі нялёгкая гэта работа — камсамольская. Складаная, скажу табе, навука. Адкрывай і адкрывай.

... Правялі нядзельнік. Садзілі дрэўцы.

... Даглядаем магілу Дуніна-Марцінкевіча. Ніяк не збяруся з'ездзіць у Саюз пісьменнікаў. Ці ж блага будзе, скажы, Зіна, калі людзі ўбачаць на магіле пісьменніка ну хоць бы яго фотаздымак? А то ж няма.

... Нарэшце, ёсць у нас свой духавы аркестр. Сцяпан Віткоўскі ўзяўся за гэту справу. Ездзілі выступаць да суседзяў. Давялося дзве машыны прасіць у старшыні, у адну не ўмясціліся. Чаму ж тады з танцавальным гуртком не ладзіцца? Асабліва летам. А ў нас жа, памятаеш, Зінка, адно танцы толькі і былі ў галаве.

... Град пабіў жыта. І ў адной толькі маёй брыгадзе. Бегаю, месца сабе не знаходжу.

... Перабралася на новую кватэру. Трэба. Сын цёткі Яўгінні павінен хутка прыйсці з арміі. У такіх прысадах цяпер жыў.

... Аляксей Козел сустракае мяне на вуліцы і кажа: «Дай, Ліда, я табе пацісну руку...» Ведаеш, я спачатку падумала, што ён недзе на сіваху натрапіў. Зазірнула ў вочы — цвярозы...

... Просьба ў мяне да цябе, сяброўка. Вельмі ўдзячна буду. Мо ведаеш, дзе мікрафон можна раздабыць. Спелакоў у нас шмат, людзей у клуб збіраецца яшчэ больш, то без мікрафона ніяк нельга. А дзе ж знайсці яго? Старшыня і грошы дае, і куды я толькі ні звярталася — марна. Паглядзі ты.

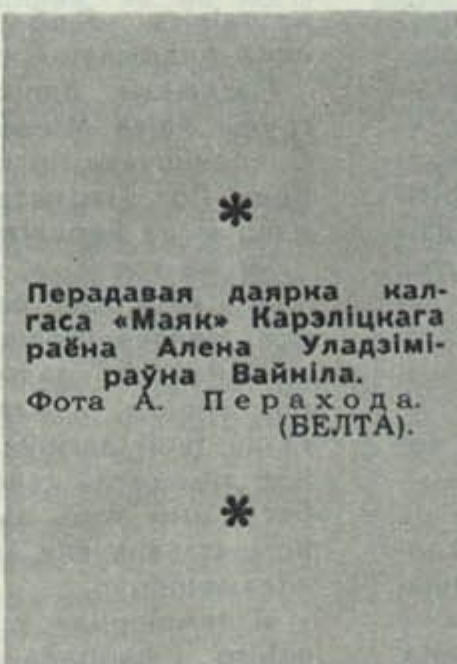
... Што за канюшына ў нас, Зінка. У пояс. І, знаеш, трэці ўкос яшчэ будзе.

Ат, хопіць з пісьмамі, а то мо надта я ўжо надакучлівая. Вунь на вуліцы якая пекната! Руць, абяцаючы высокую сцяну збажыны, так і сіліцца ўчаперыцца за танюсенькія праменні сонца. Вялікае, ружавашчокае, яно выкацілася з-за яршыстага сасонніку і шчодро разліло сваю пахучую, настоеную на першых красках-кветках, цяплынь.

Дышае, як жывая, ралля. Усё мне тут знаёмае і блізкае. Іду ўздоўж поля. І хочацца выгукнуць: «Поле ты маё, поле».

ЛІДА МАКАРЧЫК,

брыгадзір калгаса «Верны шлях» Валожынскага раёна.

Перадавая даярка калгаса «Маяк» Карэліцкага раёна Алена Уладзіміраўна Вайніла.
Фота А. Перахода.
(ВЕТТА).

Галіна Старавойтава, Надзея Феліксаўна Баршчэўская і Вера Радзюк.

ПА ТОНКІМ ЛЁДЗЕ

Аляксандра УС

Каладзішчанскі вузел, дзе размяшчаліся варожыя гарнізоны, радыёцэнтр, чыгуначная станцыя, заўсёды цікавіў Вялікую Зямлю, а цяпер, напярэдадні новага, 1944 года, гэтая цікавасць яшчэ больш узрасла. Наспывалі вялікія падзеі. Быў вызвалены ад акупантаў Гомель і частка раёнаў Гомельскай вобласці. Ішла падрыхтоўка да вялікіх наступальных аперацый, і таму так патрэбны былі шырокія і дакладныя разведвальныя звесткі.

З Вялікай Зямлі ляцелі радыёграмы ў партызанскія атрады і спецгрупы: «прымайце радыстаў». Уладзіміру Панасюку даручылі высветліць, ці магчыма накіраваць радыстку ў Калодзішчы, ці знойдуцца там людзі, згодныя пасля жорсткай расправы фашыстаў над падпольшчыкамі прытуліць разведчыцу, пайсці на вялікую рызыку. Уладзімір, падумаўшы, рашыў, што самае надзейнае месца — у сям'і Баршчэўскіх.

Любу і Іру Баршчэўскіх ён ведаў даўно. Люба працавала настаўніцай у вёсцы Калядзічы, збіралася паступаць у інстытут. А калі вайна ўсё перакроіла па-свойму, стала сувязной партызанскага атрада. Працуючы ў ваенным гарнізоне Уруча, а потым у ваенным гарадку Калодзішчы, яна здабывала каштоўныя звесткі. Іра былая тэлефаністка Каладзішчанскай пошты, збірала і перадавала звесткі аб руху эшалонаў па чыгунцы Масква — Мінск.

Уладзімір не памыліўся. Люба без ваганняў прыняла прапанову. Іра таксама. Маці, Надзею Феліксаўну, доўга прасіць таксама не спатрэбілася, хоць яна ведала, што ў Мінску за сховы радысткі немцы спалілі некалькі хат, а гаспадароў арыштавалі. Але адмаўляцца не стала,

бо справа яе дачок была ёй зразумелая і блізкая.

Надзея Феліксаўна даўно ведала, што Люба і Іра здабывалі зброю для партызан. Адноўчы немцы даручылі Іры даглядаць іхнюю карову ў хляве ля самай станцыі. Там, пад кармушкай, дзяўчына схавала цынкавую скрынку з патронамі, а вынесці ніяк не магла: цікуюць вартавыя.

— Не падпускае мяне ваша карова, — паскардзілася Іра немцам. — Дазвольце, хай мама прыйдзе падоіць, а то я рады не дам.

Надзея Феліксаўна прыйшла з кошыкам. Падаіла карову, паклала ў кошык скрыню з патронамі, а наверх паставіла торбачкі з пайком — крупамі і гарохам. Так і пранесла патроны дамоў. Ведала маці і пра тое, што Люба зашыла пісталет у каўнер зімовага паліто, а пасля перадала яго партызанам. Дочкі ад маці не таіліся. Люба не таілася і тады, як ішла падрываць чыгунку.

Пасланцы Вялікай Зямлі камандзір групы Раіса Мінаева і радыстка Галіна Сцепанішчава прыязмліліся ля вёскі Дубовы Лог. Партызаны прывялі іх у Калодзішчы да Баршчэўскіх.

Як на тое ліха, суседкі чагосьці сунуліся ў хату. Калі радысткі пераступілі парог, Надзея Феліксаўна загаласіла:

— Раечка, пляменніца! А мая ж ты родненькая, а мая ж ты гаротніца! Татка твай загінуў ад рук партызанаў! Каб яны сваёй галавы не знасілі! Дзякуй богу, што хоць вы жывыя засталіся, — лемантавала яна, цалуючы і абдымаючы «пляменніцу».

«Пляменніца» ў бурках, у старэнькім паліто і сапраўды нагадвала «пакрыў-

джаную». Яе «дачка» Галя моцна абдымала «родзічаў», нават слёзы блішчэлі на вачах.

Суседкі ўсё прынялі за чыстую манету і пусцілі па вёсцы погаласку, што пакрыўджаная партызанамі дачка брата Баршчэўскай ледзь прыбілася з дачушкай у Калодзішчы. Нават немцам не прыйшло ў галаву, што ў іх пад самым носам з'яўца разведчыца і радыстка і астальюцца тут.

Раіса, кіраўнік групы, жыла пад прозвішчам Маславой, радыстка Галя называла яе мамай.

Перад Любай была пастаўлена ўмова: працаваць толькі на радыстак. Паміж вясёлай, жыццярэдаснай каладзішчанскай дзяўчынай і «госцямі» з першых дзён устанавіліся шчырыя, таварыскія адносіны. Вялікая адказнасць за даручаную справу яшчэ больш узмацняла сяброўства.

Амаль палову кухні ў старэнькай хатцы Баршчэўскіх займала вялікая руская печ, нязграбная, са шчарбатым чалом, а пад печку зімавалі куры. Там і трымалі рацыю, якую Люба на саначках прыцягнула з Вадаполя. У хлёпчуку схавалі сілкаванне. Антэну працягнулі па сцяне і замазалі глінай.

Зноў жа ад людзей нікуды не дзенешся.

— Што гэта вы, Феліксаўна, надумалі мазаць хату зімой? — пыталася, забегшы на хвілінку, суседка.

— А як жа, мая ты любачка! Пляменніца з дачкой прывыклі да чысціні!

Пацяклі звесткі ў хату Баршчэўскіх... Адважна і смела дзейнічалі жанчыны, якія жылі ў ёй. Нібы па тонкім лёдзе над чорнай бяздоннай прорвай, прабіраліся яны скрозь незлічоныя небяспекі. Удзень і ўначы, без спачыну. Каб у пэўна вызначаны час перадаць на Вялікую Зямлю чарговую зводку «разведданных».

Марыя, старэйшая дачка, якая жыла ў суседняй вёсцы з дачушкай Ліляй, таксама выконвала заданні разведчыц. Адноўчы Раіса даручыла ёй даведацца, якая часць акапалася ля дарогі, што ідзе ад Маскоўскага шасэ на Заслаўль. Часці пазнавалі па знаках на аўтамашынах або па нумары ў салдацкай кніжцы. Марыя заводзіла размову з якім-небудзь салдатам.

— І ў мяне ёсць гэтакі кінд, — хваліўся немец, паказваючы на Лілю.

— Няпраўда, пан салдат, — смяялася Марыя. — Ты ж зусім малады. Маніш, няма ў цябе дзяцей.

Пакрыўджаны немец лез у кішэню і выцягваў адтуль салдацкую кніжку.

— Во, глядзі, — тыцкаў ён пальцам у старонку, дзе быў прастаўлены год нараджэння.

— Бачыш ты, не зманіў! — здівілася Марыя, ліхаманкава стараючыся запомніць нумар часці.

Звесткі аб чыгунцы, руху цягнікоў здабывала Іра праз нямецкага каменданта, якому, відаць, яна вельмі падабалася. Але самай спрактыкаванай была Люба. Яна даволі лёгка ўступала ў размову з немцамі, умела выпытвала, што было патрэбна, і з Мінска заўсёды прыносіла вельмі каштоўныя звесткі.

Позна ўначы Галя забіралася ў падпечак, брала ў рукі ключ і паўтарала: «Я Рамашка, я Рамашка...». Пачыналася перадача за лінію фронту: што робіцца ў Мінску, Калодзішчах і іншых месцах. Галя паведамляла пра сістэму абароны Мінска і подступаў да яго, пра колькасць войска, узбраення, боепрыпасаў, перадавала звесткі пра кожны мост, што ўзляцеў у паветра, пра кожны нямецкі цягнік, спушчаны пад адхон. А з Масквы прымала зводкі аб становішчы на франтах. Зводкі праз Любу траплялі да партызан і насельніцтва, і людзі былі ўдзячны камусьці невядомаму за добрыя навіны.

Скруціўшыся ў тры пагібелі, Галя праседжвала ў падпечку па некалькі гадзін, а Люба ўвесь гэты час стаяла на варце, гатовая падаць сігнал аб небяспецы. Здараліся выпадкі, што ў час перадачы заходзілі немцы. Любе заўсёды нейкім чынам удавалася затлуміць галовы няпрошаным гасцям.

Аднойчы дзверы нечакана расчыніліся. На парозе стаяў нямецкі салдат. Дзяўчына не разгубілася. Схапіла яйкі, што ляжалі ў слоіку на сталі, — і да немца:

— Во як добра, што вы зайшлі! Бярыце, пан салдат, бярыце. Свежаныкія, спецыяльна для вас збіраю!

— Гут, гут, — падзякаваў немец, патупаў трохі па хаце і падаўся за дзверы. Немцы пра Баршчэўскіх гаварылі:

— Гут фамілія...

Суседзі лічылі дзяўчат легкадумнымі нямецкімі служкамі і ў душы ненавідзелі іх. А тыя пасля цяжкага напружанага дзяжурства, як ні ў чым не было, раніцой ішлі ў нямецкі гарадок. Люба, Галя і Іра працавалі там прыбіральшчыцамі.

Люба ведала, што вораг хітры і насяржаны, прытушыць яго пільнасць нялёгка. Трэба знаёміцца з немцамі, не цурацца іх. А можа наладзіць нешта накшталт вечарыні? Хай сабе думаюць, што ўсё для гэтых дзяўчат трын-трава: маўляў, вайна вайной, а маладосць бывае адзін раз у жыцці...

* *

Па даносу здрадніцы Альбіны Ляшкевіч немцы нечакана ўварваліся ў хату Баршчэўскіх.

— Хто ест Люба?

Люба паднялася з лаўкі. Адмаўляцца не было сэнсу. Побач сядзелі Іра, радысткі Раіса з Галей. Што, калі пачнуць воыск і знойдуць рацыю!

Любу павезлі ў горад і там далучылі да іншых арыштаваных, запоздраных у сувязі з партызанамі. Была сярод іх і яе сястра Марыя, а праз некалькі дзён немцы кінулі ў турму і трэцюю сястру — Іру.

Неўзабаве Любу павялі на допыт. Марыя пільна ўслуховалася ў кожны шорх, але ніякіх гукаў з другога паверха не даносілася. Нарэшце збітую і змардаваную Любу прывалаклі два салдаты, расчынілі дзверы і з усяе сілы штурханулі на падлогу. Марыя кінулася да яе, пырнула вадой, абцірала акрываўлены твар. Апрытомнейшы, Люба адмоўна матнула галавой, даючы зразумець, што нічога не сказала, і зноў заплушчыла вочы. А Марыю павялі на допыт...

— Люба партызанка?

— Куды яна часта адлучалася з дому?

— Хто камісар атрада?

— Дзе партызаны?

— Дзе Люба схавала міны?

— Не трэба таіцца ад нас: Люба ўсё расказала, ва ўсім прызналася.

— А што я ведаю! — плакала Марыя. — Я ж даўно пасварылася і з маткай і з сёстрамі, я ж з імі не страчаюся і не гавару ніколі! Мы з дачушкай жывем далёка ад іх, у другой вёсцы!

Марыі не паверылі, штурханулі на помст і сталі біць гумавай палкай.

І зноў настала Любіна чарга. Зноў яе амаль нежывую прывалаклі каты і кінулі на падлогу. Усю ноч пасля допыту Люба трыніла. Толькі раніцай вярнулася да яе прытомнасць.

— У мяне пытаюць прозвішча камісара і дзе размяшчаецца партызанскі атрад, — шаптала яна на вуха Марыі. — Як толькі скажу — адразу ж выпускаць з турмы. Даруюць нават, што я ўзарвала нямецкі штаб і аўтамашыну, дадуць кавалак зямлі. Але я адмовілася ад фашыскай літасці.

Маладое, дужае цела Любы было настолькі знявечана, што скура адслаілася ад тканак... Наперадзе была невядомасць. Кожную хвіліну падпільноўвала смерць. Смерць ад катаванняў. Смерць ад голаду і холаду, ад нечалавечых здзекаў. У каменданта былі дзве вялікія аўчаркі. Аднойчы іх нацкавалі на аднаго з арыштаваных — збітага і змардаванага да паўсмерці чалавека. Сабакі разарвалі яго на вачах у зняволеных.

Прайшоў пакутлівы, цяжкі і доўгі, як вечнасць, месяц. Любу кінулі ў адзіночку. У гэтым закутку можна было толькі стаяць. Заціснутая ў мураваны склеп ахвяра паступова задыхалася. На сцяне гэтага каменнага мяшка застаўся жудасны малюнак — напамінак вязняў, якія імкнуліся пакінуць хоць нейкі след аб сабе. Чыясьці слабая рука намалювала труну, і пад гэтым малюнкам асуджаныя на смерць пісалі свае прозвішчы, ідучы ў свой апошні шлях, нібы гаварылі: «Людзі, ведайце, мы не здрадзілі Радзіме, мы сумленна выканалі свой чалавечы абавязак, мы паміраем, але не здаемца».

Надзея Феліксаўна засталася жывая. Але дзе ўзяць словы, каб выказаць боль матчынага сэрца і пакуты яе збалаёнай душы! Пасля арышту траіх дачок — Марыі, Любы і Іры трэба было знайсці ў сабе сілы жыць. Жыць і клапаціцца пра даручаную справу: у хаце жылі радысткі... Немцы не чапалі «пляменніцу» з дачкой, якія «пацярпелі» ад партызан.

Сілы, здавалася, зусім пакідалі жанчыну, гора прыціснула да зямлі. І толькі радасная вестка, што савецкія войскі ўвайшлі ў Мінск, падняла яе на ногі. Надзея Феліксаўна пайшла ў горад. Ішла, бегла, задыхалася, а дарога не блізкая — семнаццаць кіламетраў. Нарэшце адолела нялёгкі шлях. Вось яны, турэмныя вароты, насцеж адчынены. У сутарэннях некалькі жанчын, як і яна, шукалі сваіх родных, пераварочвалі знявечаныя целы пакутнікаў (перад уцёкамі немцы перастралілі вязняў). Углядаліся і не пазнавалі. Не знайшла, не пазнала Надзея Феліксаўна ні Любу, ні Іру... Марыю за некалькі дзён да вызвалення Мінска выпусцілі, яўных улік супраць яе не знайшлося. Перажыўшы страшэнныя пакуты, яна доўга хварэла і памёрла.

Іра, Люба, Марыя. Тры сястры Баршчэўскія, тры беларускія жанчыны з Калодзішчаў сапраўды сумленна выканалі свой чалавечы абавязак...

НОВЫЯ КНІГІ

«Жанчыны рускай рэвалюцыі».

Кніга расказвае пра лепшых дачок нашай Радзімы. Побач з мужчынамі, у адзіным страі па шляху барацьбы ішлі рускія жанчыны, аддаючы ўсё полымя свайго сэрца, а часам і жыццё вялікай справе вызвалення народа. Яшчэ на зары рэвалюцыйнага руху імёны Соф'і Пяроўскай, Веры Фігнер, Гесі Гельфман увайшлі ў гісторыю побач з імёнамі Жалыбава, Кібальчыча і іншых рэвалюцыянераў.

Многія рэвалюцыянеркі былі папеліцамі Ул. І. Леніна. Усё самае лепшае, светлае ў жыцці Надзеі Канстанцінаўны Крупскай звязана з Уладзімірам Ільічам (нарыс В. Дрыдзо «Цяжкае, шчаслівае жыццё»). Надзея Канстанцінаўна гаварыла, што ў асабістым жыцці яна была вельмі шчасліва. Але яна была не толькі жонкай. Яна была сябрам і саратнікам Леніна, яго партыйным таварышам у сумеснай рэвалюцыйнай барацьбе. У нарысе расказваецца пра жыццёвы шлях Н. К. Крупскай, «цяжкі і цудоўны», як назваў яго вялікі пралетарскі пісьменнік А. М. Горкі.

Вернымі памочніцамі ў рэвалюцыйнай дзейнасці Ул. І. Леніна былі яго сёстры Анна Ільінічна і Марыя Ільінічна (нарыс Л. Пінчун «Старэйшая сястра» і Р. Каўнатар «Памочніца Ільіча»).

У першых радах барацьбы, бясконца адданых справе рэвалюцыі, ішла Марыя Фёдораўна Андрэева, спадарожніца жыцця А. М. Горнага (нарыс Л. Жан «...У распараджэнні таварыша Леніна...»). Свецкая дама, актрыса і падпольшчыца-бальшавічка! Такое спалучэнне было нейкім чудам, у які цяжка было паверыць. Не выпадкова Ул. І. Ленін даў Андрэевай партыйную клічку «Фенамен».

У нарысах напісаны партрэты многіх бальшавічак: І. Ф. Арманд, сясцёр Няўзоровых, О. А. Варанцовай, А. М. Калантай, сясцёр Мянжынскіх, Р. С. Зямлячкі, О. Б. Лепаўскай і многіх, многіх іншых. Аўтары — пісьменнікі, журналісты — ярка і вобразна расказваюць пра гераізм, самаадданасць, беззапаветную адданасць жанчын ідэям рэвалюцыі.

Кніга добра аформлена, чытаецца з вялікай цікавасцю.

...

Місько П. А. «Гаспадыні свайго лёсу». Нарысы.

Савецкая ўлада адкрыла жанчынам шырокую дарогу працоўнай і грамадскай дзейнасці. Гэтая кніжка прысвечана беларускім жанчынам — шчырым, нястомным працаўніцам. Многія з герояў нарысаў узнагароджаны ордэнамі і медаллямі. Ільнаводцы Вользе Калоша прысвоена высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы (нарыс «Спакой ёй толькі сніцца»). Але і тыя гераіні нарысаў, якія не маюць узнагарод, здзіўляюць сваёй энергіяй, неўтаймаваным характарам, самаадданым служэннем народу. Сапраўдным важным жывёлаводаў з'яўляецца Таццяна Восіпаўна Букалава (нарыс «Радок біяграфіі»).

Марыяна Ермаковіч (нарыс «Не поле перайсці») аталася круглай сіратой з двума братамі — малалеткамі. Гадала іх... Як толькі ў 1950 годзе ў Пагарэлым арганізаваўся калгас, Марыя першая падала сваю заяву. Любоў да працы, вялікая сумленнасць вылучылі яе сярод другіх.

У кнізе дванаццаць нарысаў пра лёс вясковых жанчын, якім Савецкая ўлада дала магчымасць «людзьмі звацца».

ГРЭХ

Алена ВАСІЛЕВІЧ

Мал. Ю. Пучынскага

Было неспакойнае начное дзяжурства, а потым гэтакі ж цяжкі быў дзень. Дадому яна вярталася, як вымарачаная — без думак, без адчуванняў. Было адно толькі жаданне — хутчэй прыйсці і легчы ў пасцель. Дома — ведала яна — не будзе нікога. І гэта добра. Добра таксама было і тое, што яна пайшла хоць і кружнаю, затое бязлюднай дарогаю. Не будзе гэтых бясконцых стрэч... «Добры дзень, доктар!.. Як маецеся? Вы цудоўна выглядаеце!..» У баку ад цэнтральнай алеі, у засені пахілае вярбы, стаіць лаўка. Дзякуй богу, незанятая... Валянціна Міхайлаўна ніколі не мінае гэту лаўку, калі яе толькі не апырэдыць закаханыя. Ах, прабачце, яна разумее і яна зусім не хацела замінаць... Па той бок ніцага куста прاپісалася яшчэ адна лаўка — два дні назад яе тут не было. Пазіцыя выдатная — спіной да цэнтральнай алеі, да ўсяго свету... Валянціна Міхайлаўна ўстала і пайшла далей.

Пяты паверх — на добры яшчэ стары лад пабудаванага дома — мала захапляў. Ліфта не было, і размоў не вялося пра ліфт. Заставалася толькі суцяшацца, што паверх быў пяты, а не шосты. Мог жа быць і шосты... У дзвярах, як звычайна, аддыхаўшыся, яна палезла па ключ. Але замок бразнуў знутры — і дзверы адчыніліся. Анюта была яшчэ дома. І ўжо не была: сумка, пальчаткі, парасон — усё гэта яна трымала ўжо ў руках.

— Салют!

— Ты не на занятках? — здзівілася маці.

— У нас першая пара — фортачка.

Маці зайшла, дачка вярнулася.

— Ну, што яшчэ?.. — абাপёршыся рукой аб сцяну, Валянціна Міхайлаўна скідала туюфель і адначасова шукала ўпоцёмку — босай нагою — пакаёвы тапак. Адзін. Потым другі. Дачка таксама чакала — каб памагчы скінуць мацеры плашч.

— Я ледзь стаю на нагах...

— Што — усё гэтыя твае дахадзягі?

— Ганна!.. Мне гэта твая дурасць...

— Мамулечка, што — сапраўды вельмі кепска?

Яны ўжо сядзелі абедзве на кухні — адпачынак, супакаенне ад работы, ад хвалявання Валянціна Міхайлаўна знаходзіла перш за ўсё тут («Мой кабінет...») Потым ужо ішла ў пакой.

— Як гэты твой... падпольшчык?

— Кепска. Мой падпольшчык кепска.

— Дык ён жа ўжо стары — колькі яму?

— Як гэта стары!.. Яму шэсцьдзесят толькі.

— Шэсцьдзесят?! Н-ну-у...

Маці прамаўчала.

— А гэты — паэт?

— Паэт нічога... На тым тыдні выпішу.

— Шкада... Ён жа складае пра цябе вершы...

— Шалапутка! — устала маці, каб пайсці вымыць рукі і пераапрунуцца.

— А Дзіма не прыходзіў?

— А як жа! Прыляцелі з Алькаю, як шалёныя: «Мы ўжо будземся!..» А будаўніцтва таго — прывезлі на пляцоўку экскаватар. Праз тыдзень ці мо праз месяц пачне толькі катлан капаць...

— Дык гэта ж выдатна! — Валянціна Міхайлаўна выйшла з пакоя, быццам памаладзеля: даччына балбатня і ўмыванне вярнулі ёй раўнавагу. — Гэта ж цудоўна! Год, ну, няхай ад сілы паўтара — і прыойдуць...

— Няхай прыойдуць! Няхай ідуць! — вярцелася перад люстэркам Анюта. — Ледзь не забыла! Табе тэлефонаграма.

— Тэлефонаграма? Адкуль? Ад каго?

— Не палохайся: ад твайго Рамэо, а гэта значыць і ад майго бацькі!

Валянціна Міхайлаўна падышла да тэлефоннага століка. На газетным абрыўку — Анюцінай рукой — алоўкам было нашкрабана: «Мамулі Клічнік Скучыў Сумую Чакаю спаткання пад цёмнымі алеямі...»

Усё зразумела: узяў чытаць у камандзіроўку «Цёмныя алеі» Буніна... І ніводнага сур'ёзнага слова, хоць ужо месяц як паехаў з дому. Як і тады — калі яшчэ быў студэнтам і пісаў з практыкі...

— Мамуля, я знікаю!

Ну, вось, як ішла дадому, думала, не прыцягнецца. Думала, толькі пераступіць парог — і адразу ж у пасцель. А пераступіла — і зноў завялася! Павешала на плечкі раскіданыя па крэслах Анюціны сукенкі і спадніцы. (Як яна будзе жыць адна з такім характарам? Як яна будзе жыць з мужам, калі ён толькі будзе?.. Дачцэ ішоў дваццаць першы год, і гэта «калі будзе і ці будзе?» хвалявала яе ўсё часцей і часцей...)

Як проста ўсё было, калі яны былі малыя. Ну, кепска елі. Ну, хварэлі (усе дзеці на свеце хварэюць). Ну, у яслі і сад было не ўладкаваць... Але ж было нейкае жыццё. Сваё, уласнае!.. А гэта ж чым яны робяцца сталёвымі, тым усё горш...

Дзіма — старэйшы — ажаніўся, не паспеўшы скончыць інстытут. Прасілі. Угаворвалі: «Нікуды твая Аля не дзенецца (яна ж ад яго ні на крок не адставала). Калі яна такая выключная, як ты кажаш, дык яна ж сама павінна разумець, што табе неабходна закончыць інстытут...» Дзе там! «Вы нічога не разумеце!» Аля — надзвычайная. Ён без яе не можа жыць. На чацвёртым курсе (добра, што ўжо на чацвёртым!) ажаніўся, перавёўся на вячэрняе, пайшоў працаваць... Не прайшло года — і надзвычайная Аля зрабіла вельмі звичайную справу: нарадзіла... Узяла з другога курса акадэмічны водпуск на год, улезла ў вузенькі шэры халацік і ўжо не патрабавала ад свайго Дзімы ні вершаў, ні інтэлектуальных гутарак з сябрамі... Нічога гэтага, як выявілася праз год, было ўжо не патрэбна. Спатрэбіліся перш за ўсё і патрабаваліся часцей за ўсё... грошы. Гэтыя нікчэмныя, не вартыя высокай чалавечай увагі паперкі, без якіх ты не мог зрабіць ні кроку. Яшчэ не паспеў нарадзіцца Славік, а ўжо спатрэбілася чорт ведае колькі грошай: на пасаг, на каляску, асвяжыць — толькі пабыліць — пакой да Алінага звароту з раддома... Дзіцячая кухня, распашонкі, штонікі, лякарствы, сокі, вітаміны — Славіку, Алі... Дзіму ўжо нічога не трэба было... Дзімавай палучкі хапала не больш як на паўмесяца.

...Вось так яны з Ігарам Львовічам, бацькі, глядзелі, глядзелі на гэта самастойнае сынава жыццё — і не вытрывалі. Здаліся! А трымаліся... Гэта каб паказаць характар, каб правучыць, што без бацькоў, родны сын, твая паспешлівая самастойнасць лопне, як мыльны пухір. І яна лопнула... Але, як мыльны пухір, гэтак жа лопнула і жалезная прынцыповасць бацькоў... На другім месяцы Аля легла са Славікам у бальніцу (у Славіка было запаленне лёгкіх). І тут Валянціна Міхайлаўна і Ігар Львовіч здалі пазіцыі канчаткова: ды што ж гэта мы — нелюдзі нейкія, самаеды — свайму роднаму сыну не паможам?! І пачалося! І пачалося!.. Сабе дадому, калі дзе на вуліцы ці ў якім буфеце «давалі» апельсіны, бралі кілаграм — Анюце. Славіку ж куплялі на ўсе грошы. Колькі можна было ўзяць. Ігар Львовіч ехаў у камандзіроўку — раней ён зроду не прывозіў, нават калі і ўласныя дзеці былі малыя, ніводнае анучы, адусюль вёз толькі кніжкі. Цяпер, куды б ні паехаў, адусюль цягнуў нейкія мадэрныя штонікі, куртачкі, берэты з пампонамі. Затое ўсё менш і менш пачаў ён прывозіць з камандзіровак кніжак...

А тут здарылася яшчэ навіна. Алі прыйшоў час ісці зноў у інстытут — і свацця выставіла ультыматум: альбо наймайце хатнюю работніцу, або забірайце дзіця і глядзіце яго, як хочаце, самі. Яна не мае больш жадання быць служанкай у дачкі з зяцем...

Ігар Львовіч сказаў, што ўсё гэта слушна.

— Ну дык няхай яны жывуць у нас. У нас чатыры пакоі. Няхай зоймуць генеральскі... Жэнеў («Генеральскі пакой» — гэта быў хатні жарт пасля таго, калі малодшага сына Жэню забралі служыць у армію.)

— Няхай жывуць...

І Дзіма з Аляй перайшлі і жылі. Ах, чаго яны каштавалі ёй цяпер, гэтыя мілыя яе дзеткі!..

Малодшы, Жэня, мінулы год не паступіў у інстытут. Гэты год забралі ў армію — за месяц да ўступных экзаменаў...

Валянціна Міхайлаўна п'е кроплі Зяленіна. Трэба легчы. Легчы і заснуць.

Перш чым легчы і заснуць, яна грэе сабе чай. Кубак гарачага салодкага чаю... Гэта яе супакойвае лепш за ўсякія кроплі.

Яшчэ трэба ўзяць грэлку да ног. Нешта трасе... З кучы часопісаў на журнальным століку яна бярэ адзін — «Вакол свету».

Яна любіць гэты часопіс. Гартуе яго — і нібыта сам блукае недзе па афрыканскіх саванах, сам вядзе гутарку з дэльфінамі... І наіўна-і захапляюча. А самае — галоўнае — ад усяго адключаецца.

— Піць! Я хачу піць! Хачу піць! — гэта Волечка, суседка з васьмідзесятай кватэры. Цудоўная дзяўчынка, толькі распешчаная. Адно дзіцятка ў бацькоў. Каб было трое ці чацвёрта... Ну і што было б, каб трое?.. Ці намнога лепш?..

— Піць! Хачу піць! — тупае ножкамі ўнізе пад акном Волечка, і, ясная справа, маці кідае на паўслове гаворку з суседкай і вядзе яе паць.

— Туп... Туп... Туп... — даносіцца неўзабаве з лесвіцы. Гэта Волечка штосілы тупае. — Туп... Туп... Туп... — глушэй: стамілася.

— ...Піць... Піць... Піць...

— Танечка, дай...

— Валянціна Міхайлаўна, я толькі што яму давала. Яму ж шкодна...

— Дай, Танечка...

...Гэта яны ўдваіх каля яго ноччу, у дзве гадзіны: дачка Таня і яна, палатны, а гэту ноч і дзяжурны, урач.

— Піць...

А потым зноў пачынаецца рвота. Потым зноў ён просіць піць. Дзікі боль разрывае цела. Пантапон ужо не памагае...

Аднак на гэты раз пакута адступаецца хутчэй. Адыходзіць, праясняецца позірк. Па схуднеламу жоўтаму твару разліваецца супакаенне. Халодны пот стыне на абцягнутым васковай скурай ілбе (Таня выцірае гэты лоб чыстым ручніком). Наступае адпачынак пасля нечалавечага змагання. І ўжо ясна, хто каго пераможа. Ад сілы тры-чатыры дні...

— Валянціна Міхайлаўна... Пасядзіце каля мяне... Мы ж з вамі... А ты, Танюшка... паспі... Яна ж ад мяне тыдзень ужо... Не адыходзіць.

— Таня, ты сапраўды прыляж. Я пасяджу. Мы ж з вамі, Андрэй Іванавіч, старыя ваякі... — не надоўга, хоць на нейкі момант, скіраваць яго думкі, яго ўвагу як мага далей ад хваробы, ад гэтага ложка і палаты.

Палата ўжо асобная. Ужо... Можна гаварыць услых, можна жартаваць нават сярод ночы. Тут ужо ўсе сродкі дазволеныя.

— І выйшла! І перамагла!

— Тое ўсё было... раней...

— Не кажыце! А летась тут, у нас, памятаеце, колькі м'я вам уколаў укацілі. І нічога ж!

— Летась, праўда...

Летась быў радыкуліт. Дзіцячая гульня: скруціла — адпусціла... А вось цяпер! Толькі тры тыдні ў пасцелі і — агульнае паражэнне...

— Ведаеце, Валянціна Міхайлаўна... Я цяпер як толькі адсюль... Ад вас выкарабкаюся... Адраду... Усё жыццё па-другому...

— Ну, вядома!

— Памяняю кватэру... У Ялту пераеду жыць...

— Чаму ў Ялту?

— Мора... Люблю... Сонца многа... Хачу многа сонца...

— Будзе, Андрэй Іванавіч, мора, будзе яшчэ сонца... — які ж гэта дурань выдумаў, што ім, урачам, усё роўна... Яна ж ведае яго даўно. Жыцццялюб. Жартаўнік. Здавалася, такому ніколі не будзе канца. Не можа быць.

— І яшчэ люблю... Любіў... Аднаго чалавека... Яшчэ адтуль... З лесу... З балота...

— Не трэба так, Андрэй Іванавіч: «Любіў»... Будзеце і яшчэ любіць...

— Буду?.. Вы думаеце... буду?.. Мусіць, не... — ён пакруціў галавой і раптам пачаў зноў прыслухоўвацца да сябе. Там, недзе ўнутры яго, зноў абудзіўся гэты агідны штуршок болю. Вось ён паўтарыўся. Вось ірвануў і што было моцы падкінуў на ложку ўсё яго збалелае цела... А потым адразу ж — мо ў тысячу нажоў — паласануў па кожнай яго клетцы... Усё пачыналася спачатку. Боль. Рвота. Дзікі боль. І больш нічога...

— Танечка! Таня! — паклікала з дзвярэй Валянціна Міхайлаўна.

— Я тут, Валянціна Міхайлаўна, — нячутна ўстала з крэсла Таня. — Ну, татачка, ну, родненькі... Я ж з табою. Я тут... — без усякай сувязі паўтарала Таня. — Я з табою... Ну, выпі, выпі вадзіцы...

— Д-дачушка... Та-ня... ратуй...

Валянціна Міхайлаўна выйшла па дзяжурную сястру: даць пантапон...

— Піць... Хачу піць! — тупала ў калідоры Волечка.

— ...Хачу піць... Хачу жыць... Хачу спаць... — мітусілася ў галаве Валянціны Міхайлаўны.

Стома і сон змагаліся нядоўга.

(Працяг на 14-й стар.)

НАША АДЗЕННЕ... ХТО ЯГО ШЫЕ!
АД ФАБРЫКІ — ДА ПАКУПНІКА
ДОБРАЯ РЭПУТАЦЫЯ АБАВЯЗВАЕ

А Д ДОМА мадэлей да фабрыкі... У артыкуле «Раз бярозка, два бярозка» мы падыходзілі ўжо да гэтай тэмы. А сёння пойдзем далей, заглянем на адно з лепшых прадпрыемстваў швейнай прамысловасці нашай рэспублікі — на Магілёўскую фабрыку імя Валадарскага.

Да калектыву, як і да асобнага чалавека, добрая слава прыходзіць часам неспадзявана. Яшчэ зусім нядаўна нічога асаблівага не чулі пра гэтую фабрыку, за яе вырабамі не надта ганяліся пакупнікі ў магазінах. І раптам усё часцей і часцей сталі гучэць пытанні ля прылаўкаў:

— Ці няма ў вас зімовых паліто фабрыкі імя Валадарскага?
— Дзіцячых?
— Дзіцячых?..

Гэтак цішком, цішком сціпля фабрыка аднаго з абласных цэнтраў набыла сабе добрую рэпутацыю і паспяхова пачала канкурыраваць з лепшымі замежнымі фірмамі. І няма тут асаблівага дзіва. Што мы ўмеем шывыць, што ў нашых людзей працавітасць і таленавітыя рукі, у гэтым ніхто і ніколі не сумняваўся. Але вось вырвалася наперад адна фабрыка. У чым яе сакрэт? Вось і захацелася пазнаёміцца з гэтай фабрыкай, з яе людзьмі, з іх працай.

Праца швачкі. Старадаўняя і пачэсная праца. Хто ведае, можа якраз з той хвіліны, калі чалавек (а гэта ўжо абавязкова

была жанчына!) узяў у рукі іголку, і пачалася наша цывілізацыя. Шывіць вяртае было сімвалам цяжкай і бязрадаснай працы — успомніце, колькі разоў гэта нараджала сумныя думкі і вобразы ў пісьменнікаў, мастакоў, колькі сумных песень складзена пра жанчыну-швачку. Шывілі пры лучыне, шывілі пры газуцы, шывілі дома, шывілі ў паўцёмных майстэрнях гаспадароў, у скляпеннях-цэхах сталых фабрык. Доўгімі і цяжкімі гадзінамі, стагоддзямі шывілі і шывілі пераважаючы жанчыны...

Яна зусім нядаўна справіла сваё наваселле, гэтая фабрыка. Выдатнае сучаснае п'яціпавярховае памешканне з ліфтам. Ну а цэхі... А сталы, за якімі раскройваецца будучае адзенне. Машыны, на якіх яно шыецца. А вокны, а люстры! Усё гэта трэба было бачыць. Простор, святло, чысціня. І нават у чалавека, які не настрайваўся паўноўваць і разважаць наконт характару працы швачкі «сёння і раней», — будзе ціха радавацца душой. Прыемна працаваць на такой фабрыцы. Можна адсюль і пачынаецца ўжо «сакрэт»?

Начальнік вытворчага аддзела Ніна Пятроўна Чарняўская сёння наш «гід». Знаёмства з фабрыкай яна пачынае з эксперыментальнага цэха.

— Гэта наша сэрца. Наш Дом мадэлей.

І сапраўды, эксперыментальны цэх на сучасным швейным

прадпрыемстве ўсёй сваёй структурай вельмі нагадвае Дом мадэлей. Толькі з той розніцай, што тут кожны выраб адразу ж ідзе ў вытворчасць. Прамежкавай інстанцыі няма. І калі вы апрацаеце новае паліто, аглядаеце сябе ў люстэрка і гэтае паліто падабаецца вам, добра «сядзіць», значыць, перш за ўсё тут, у эксперыментальным цэху, усё было зроблена бездакорна. Значыць, думаў над вазым (і над тысячамі іншымі) паліто канструктар, добра пакруціў яго ў сваіх руках мадэльер, і першая краўчыца, першая швачка, якая прыняла яго (а значыць і тысячы іншых!) ад канструктара і мадэльера — была выдатным майстрам сваёй справы.

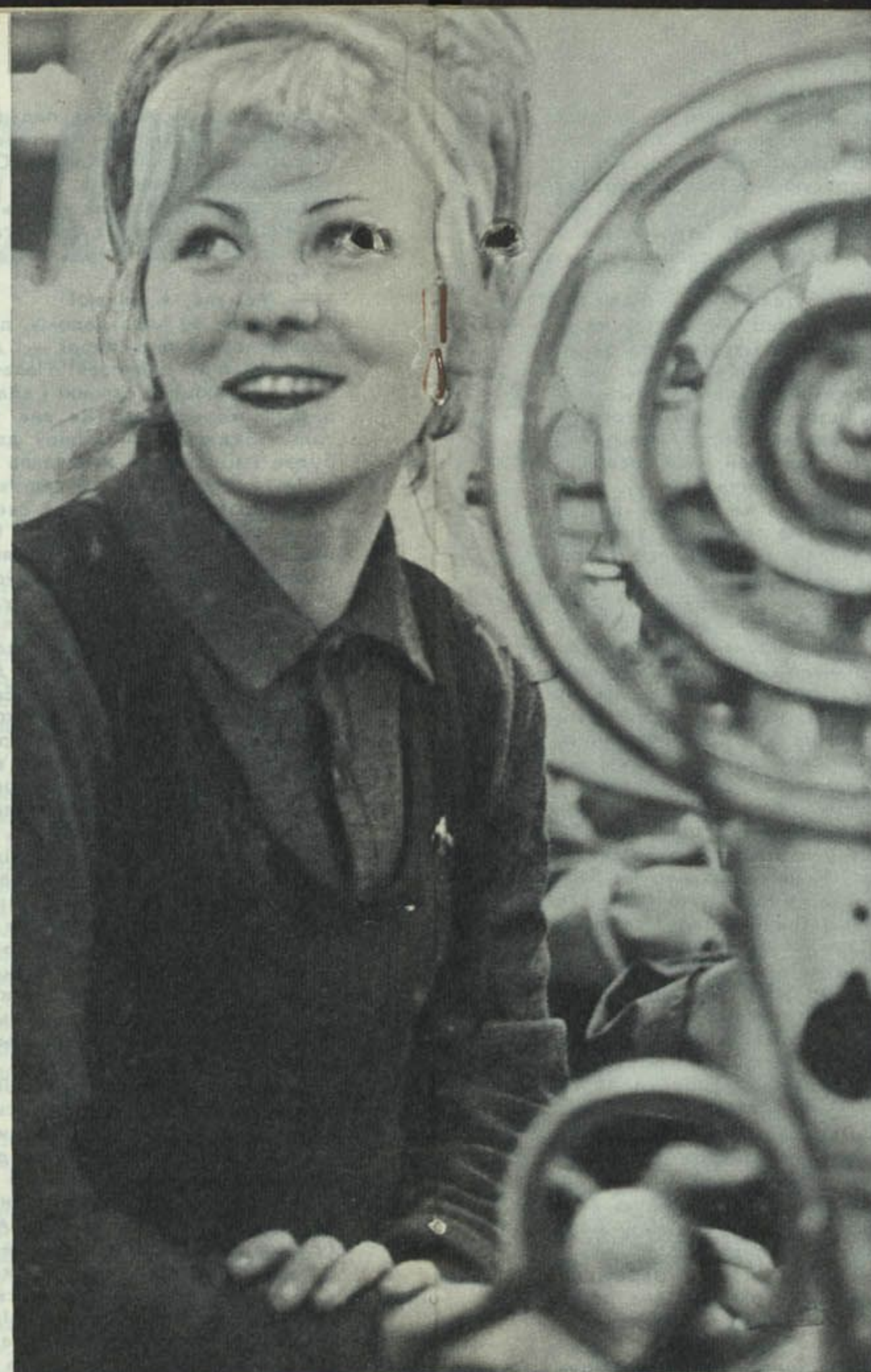
Можна першым канструктарам вазай абноўкі была Ларыса Баркоўская або Алена Швелева, першым мадэльерам — Зінаіда Міхасёва, а першай краўчыкай — Ганна Кавалёва...

«Першая краўчыца» — так прадставілі нам Ганну Кавалёву. Адзін з лепшых майстроў верхняга адзення. Калі ласка, пастойце адну хвілінку каля яе. Проста пастойце і паглядзіце на гэтага чалавека, на яе спакойны і адухоўлены твар, на гладка прычасаную, прыгожую галаву... І нават калі б не чулі вы раней гэтых слоў: «О, калі паліто пашыве Ганна Кавалёва...», вы б усё роўна спыніліся на хвілінку. У такім вострым абліччы чалавека ёсць штосьці асаблівае, абаяльнае — гэты спакой, мажнасць, гэтае ўвасабленне, магчыма нават чыста нацыянальных, рыс характару і знешнасці беларускай жанчыны. А можа — рыс характару і знешнасці новага прадстаўніка сваёй прафесіі?

— Пашыве яна паліто, павесіць на манекен — і некаторы час дакрануцца да яго нікому не дазваляе. Пакуль не налюбуецца працай сваіх рук.

Начальнік эксперыментальнага цэха Марыя Васільеўна Любецкая, сама чалавек, які ўмее «любавацца» працай сваіх і чужых рук, сказала гэтыя словы проста так, без абагульнення. Але чамусьці пачулася ў іх большае: а ці не адсюль і пачынаецца добрая слава гэтай фабрыкі? Ці не тут ляжыць яна, першая часцінка «сакрэту»? Ад такіх вострых людзей ідзе, якія працуюць на масавую вытворчасць і працуюць так, быццам шыюць на індывідуальнага і патрабавальнага заказчыка.

Яны вісяць на самым відным месцы ў цэху, першыя экзemplары будучых «масавых» палі-

Ніна Світач, швачка-матарыстка.

то. Жаночых зімовых, дэмісезонных, падлеткавых і дзіцячых. І сапраўды, амаль кожны выраб выдатна сканструяваны, добра пашыты. Строга і элегантна падабраны таны. На нашых вачах то адна, то другая «першая краўчыца» падыходзіла і вешала на плечыкі яшчэ адно сваё паліто, яшчэ адзін экзemplар сваёй працы і творчасці. І адчувалася, што гэтая хвіліна — маленькае свята для чалавека. Вось новае паліто для маладой дзяўчыны... Вось быццам ляльчанае паліто для «ясельнага» ўзросту, з рознакаляровай вышыўкай на кішэнях — пёўніцамі, грыбамі — «паглядзіце, праўда ж прыгожа!», — без слоў запрашае палюбавання сваёй работай майстар.

Чалавек, які не ўмее любавання працай сваіх рук, наўрад ці парадзе сваёй працай каго-небудзь іншага...

Гатовае паліто ідзе ў вытворчасць. Услед за ім ідуць чарцяжы, разлікі, лякалы. Яшчэ адзін цэх, яшчэ цікавыя прафесіі, таксама вельмі складаныя і адказныя — лякальшчыкі, абмялоўшчыкі. Адсюль пойдучы стандарты кожнай новай рэчы, кожнай яе самай маленькай нязначнай дэталі. Асобныя лякалы, асобны стандарт на кожны новы фасон, на кожны новы размер.

Бадзі, самае яркае ўвасабленне сучаснай тэхнікі швейнай прамысловасці паўстае перад вамі ў раскройным цэху. Тут варты проста палюбавання самай працэсам працы, іграю яркіх фарбаў рознакаляровых тканін і дасціпнасцю інжынернай думкі. Тоўстым слоём націлаецца тканіна. Спецыяльная машына-рэзчык, здаецца, лёгка так, без асаблівай натуры, ходзіць па шырокім сталё ўздуху. І востры ўжо бачыць — ёсць крысо вазмага новага паліто, ёсць рукавы, ёсць каўнер. Але машына машынае, а дакладнае вока і спрактыкаваная рука чалавека тут патрэбны не менш, чым дзе-небудзь. Калі не больш. Нездарма ж лепшыя рэзчыкі цэха Любоў Прылепава — «чалавек, які валодае любой аперацыяй, кожнага рабочага на яго месцы можа замяніць», Валянцін Бекер — «выдатны рэзчык і горадасць нашай Магілёўскай вобласці, чэмпіён па лыжнаму спорту», Вера Алёнкава, Уладзімір Цітоў, Уладзімір Вярэйчык — карыстаюцца тут вялікай пашанай. Бо гэта вялікія майстры сваёй справы.

Швейны цэх.

Начальнік цэха Зіновій Іванавіч Аўдзееў лічыць свой уастак «самым неспакойным месцам» на фабрыцы. І, пэўна, мае рацыю. Адначасова 21 мадэль (заўважце, розныя) праходзіць кожны дзень праз цэх. Тут жа рыхтуюць пашпартныя ярлыкі, прысвойваюць нумары вырабаў, вызначаюць памеры. Бадай, і сапраўды першая адказнасць фабрыкі перад пакупніком пачынаецца ўжо тут, нават раней, чым будучае паліто пойдзе на канвеер.

Канвеер. Першы цэх пашыву адзення. Ціха, ледзь прыкметна для вока рухаецца стужка. Кавалкі тканіны, якія толькі што былі яшчэ проста мёртвымі кавалкамі, востры жа, на нашых вачах, на канцы патоку становяцца новымі паліто. Бо кожная швачка пакладзе на канвеер сваю гатовую дэталю... І тут новыя знаёмствы з лепшымі работнікамі цэха: з Галінай Кандрацэвай, з Ганнай Саўчанка, Надзея Жарыкава, Таццянай Булачкавай, з тымі, кім ганарыцца цэх, у каго вучацца ўсе, хто працуе з імі побач.

— У нас усе швачкі працуюць добра: паток, такая справа — затрымаеш сваю дэталю, затрымаеш усіх іншых. Але сярод добрых заўсёды бываюць лепшыя...

Пэўна, добрае слова можна было б сказаць і ў аднас самога начальніка гэтага вялікага і адказнага цэха Людмілы Сякацкай, яе намесніка Веры Вінаградавай, пра начальнікаў змен, майстроў. Яны не проста арганізатары вытворчасці — яны і выхавальнікі таксама. Многія маладыя швачкі вучацца. Хто ў тэхнікуме, хто ў інстытуце. Імкненне атрымаць спецыяльныя веды, лепшую кваліфікацыю тут, на фабрыцы, заахвочваецца і падтрымліваецца. Можна і ў гэтым ёсць яна, часцінка «сакрэту»?

І яшчэ адзін цэх фабрыкі, другі пашывачны. Зусім нядаўна яго калектыву вытрымаў адно своеасаблівае выпрабаванне. Асвойваўся новы асартымент — жаночыя (у асноўным для моладзі) паліто. Машыны не прыстасаваны для новай тканіны, у пашыве яна складаная, трэба было прыстасовацца наава ў кожным працэсе. Не ладзілася спачатку, зрываўся план, ішоў брак. У цэху было неспакойна. І ўсё-такі выпрабаванне было вытрымана. Цяпер замест 160 паліто за змену ідзе 180. Чыя заслуга? Бадай, усіх... І майстра цэха Вінадоры Жарабілавай, і начальніка змены Марыі Кузьмянкавай, і лепшых швачак Веры Шараевай, Марыі Цыркуновай, Таццяны Палітавай, Веры Сурганавой, Валянціны Скачкавай і многіх, многіх іншых. Тут

назвалі такі спіс лепшых работнікаў, што давалася запісваць ужо на вокладцы бланкета.

...Наш добры «гід» Ніна Пятроўна Чарняўская адарвалася ад вельмі важных сваіх вытворчых спраў, каб пазнаёміць нас з фабрыкай. А цяпер сур'ёзнай, «праблемнай» размовай у яе рабочым кабінце заканчваецца гэтае знаёмства.

— Добрая рэпутацыя да многага абавязвае, мы гэта разумеем. Што патрэбна фабрыцы для лепшай работы? Тканіны і яшчэ раз тканіны! Нас задавальняюць пакуль што толькі вырабы ленинградскіх фабрык. Шэрыя, непрыгожыя тканіны дасылае нам Грузія. І зноў-такі, Мінскі тонкасукожны нас не заўсёды радуе, асабліва такая яго тканіна, як «Золушка»... Колькі разоў ішла аб гэтым размова, але ўсё без вынікаў.

Фабрыка імя Валадарскага, наогул, не мае асабліва падстаў крыўдзіцца. Лепшае футра, лепшыя тканіны пастаўляюцца сюды. Нядрэнная фурнітура ідзе з Таліна. Але сапраўды, добрая рэпутацыя да шмат чаго абавязвае. І людзям фабрыкі хочацца, каб яна была яшчэ лепшай. Што ж, жаданне законнае, і яго трэба падтрымліваць.

А. УЛАДЗІМІРАВА

Швачка-матарыстка Ганна Саўчанка.

ЧАСЦІНКИ «САКРЭТУ»

Эксперыментальны цэх. Канструктар Ларыса Баркоўская правярае лякалы.

...У яе па дарозе на работу раптам адарвалася драўляная падэшва ад басаножка... Дзіўна, басаножкі былі тыя самыя, што некалі, у сорок трэцім яшчэ годзе, яна купіла ў пустым бугурусланскім раймагу. Раймаг быў такі пусты, што ўявіць сабе нават цяжка было такую пустату: на зашклёных прылаўках ляжалі пачкі іголак і некалькі тарак церці бульбу. Ляжалі яшчэ цяжкія навясныя замкі (такімі замкамі толькі свірны замыкаць!). І яшчэ на паліцы раймага туліліся тыя самыя басаножкі, на драўлянай падэшве, перакрываючы вясёлымі блакітнымі лямачкамі з паркалю...

Замкі мог купіць кожны. Іголки і таркі прадаваліся на «адзіні» — на талоны з прамысловых картак. Як ні дзіўна, але на драўляныя басаножкі, гэтаксама як і на замкі, «адзінак» не патрабавалі. У яе тады не было прамысловае карткі — і яна спачатку пабаялася нават пытацца пра басаножкі. А потым убачыла — купляла нейкая жанчына — і купіла сабе.

І вось трэба ж было, каб прысніліся ёй тыя вясёлыя драўляныя басаножкі! Праз дваццаць пяць гадоў... Яна сніла іх і ведала, як гэта часта здараецца ў сне, што сніць. І ад гэтага ёй было весела. Весела таму, што хоць і прайшло дваццаць пяць год і хоць яна даўно была ўжо замужам і мела траіх дарослых дзяцей, а ўсё роўна ў сне за гэтыя дваццаць пяць гадоў яна ніколі не змянілася.

Яна бегла на работу ў бальніцу, і ў той жа час бальніца была і той кравецкай майстэрняй, дзе яна працавала дваццаць пяць год назад. Яна перасекла гарадскі скверык — і ён таксама быў не скверык, а даўняя вуліца над даўнім імклівым ручайком, што скатваўся з узгорка і ныраў між ніцых вербалозін — тады, дваццаць пяць гадоў назад... Усё было тое і не тое! А самае галоўнае, што сама яна, цяперашняя, была ўсё той жа даўняй, маладой — як і дваццаць пяць гадоў назад!

У яе — трэба ж было гэтаму здарыцца якраз тады, як яна спяшалася на работу — адарвалася падэшва... Яна падняла камень і пачала прыбіваць ім — на другім, вялізным камені — драўляную падэшву басаножка... І ў гэты самы час з'явіўся доктар Янчанка з хірургічнага. Доктар быў цяперашні!.. Тады, дваццаць пяць гадоў назад, яна яго не ведала. Цяпер яны былі калегамі. Ён быў малодшым — па ўзросту — яе калегам. І ён падабаўся ўсім маладым доктаркам... І было за што: ён меў таленавітыя рукі хірурга і на іх агульных святочных вечарах заўсёды чытаў сучасных паэтаў. Часцей Куляшова: «Чалавек юбілейнага ўзросту» і Вінакурава: «Уходзіць жанчына»...

Яна цюкала каменем па падэшве, і падэшва крышылася і сыпалася на зямлю...

— Ну, хто так рамантуе абутак? — яна не пачула, як ён падыходзіў, як стаў ззаду і цераз яе плячо глядзеў на яе бязрукую работу.

Яна спалохана выпрасталася, і цяжкая хваля падстрыжаных валасоў паволі сплыла з яе твару. (Цяпер яна насіла модную, купленую ў цырульні, накладку з чужых валасоў...)

— А што ж мне рабіць!.. — яна і сапраўды не ведала, што ёй рабіць з гэтай яе пакутай. Затое аднекуль, з вельмі глыбокай глыбіні, з сябе самое, яна ведала, як ёй патрэбна было гаварыць пра гэта з ім...

— Геначка (яго звалі Генадзем), ну што ж мне рабіць, сапраўды?!

Ён не быў гаваркім. Хірургічная сястра, з якой ён заўсёды працаваў, расказвала, што на аперацыях, колькі б гадзін яны ні цягнуліся, яна ад яго чуе адно толькі слова: «Ну...» Працягвае толькі рукі — то адну, то другую — і толькі патрабуе: «Ну»...

Яна стаяла, апіраючыся зямлі босая нагою, і трымалася за яго плячук. І адчувалася і лёгка, і гарача, і молада! Быццам не было тых дваццаці пяці гадоў...

...Доктар Янчанка рамантаваў яе абутак — і яны былі ўжо ў нейкім вузенькім пакоі. Як і ўсякі шавец, ён сядзеў на нізенькім табурэціку, а яна стаяла каля яго і трымалася за яго плячук. Яны абое маўчалі, хоць абое добра ведалі: лепш было б, каб яны не маўчалі... І яна сама ведала, што гэта маўчанне — нядобра... Нядобра таму, што ў яе ўжо дарослыя дзеці і муж, за якім яна пражыла вельмі добра амаль дваццаць пяць год... Але маўчаць было прыемней, чым гаварыць. І яны маўчалі... І калі раптам доктар Янчанка адкінуў у бок яе басаножак, а сам рэзка павярнуўся да яе тварам, яна інстынктыўна падалася назад («Геначка, не трэба!..»), ведаючы, што яны нядобра рабілі, што маўчалі, і што цяпер будзе горш... І ў той жа час яна хацела і не магла працівіцца гэтаму горшаму... Яна хацела, каб доктар Янчанка абняў яе.

...У гэты самы момант пад вокнамі затупалі, засмяяліся, загаманілі — у пакойчык, дзе яны былі з доктарам Янчанкам, увалілася ўся «пяцімінутка»... Яна пачала саджаць усіх за стол, пачала падаваць чамусьці адным першае, іншым — другое. У яе было мала нагатавана, і ёй было няёмка. А ўся «пяцімінутка» ела, смяялася і не звяртала на іх з доктарам Янчанкам ніякае ўвагі. А потым усе гэтак жа хутка паўскакавалі з-за стала і з гоманам і з жартамі вываліліся за дзверы. І яна нават не заўважыла, калі выйшаў з усімі і доктар Янчанка... І ёй ужо не трэба было спяшацца на работу. Яе не цікавілі яе басаножкі, і яна цяпер не адчувалася ўжо тою, якой зрабілася, як толькі спыніўся каля яе доктар Янчанка. Цяпер ёй было столькі гадоў, колькі было... І цела яе не было ўжо такім імклівым і падатлівым, як усяго некалькі хвілін назад. І сама яна ўжо была старою і непрыгожаю... І ёй было вельмі сумна. І вельмі адзінока — нібыта вакол яе на тысячу кіламетраў не было ніводнае жывое душы. Нібыта не было за сцяною, у суседнім пакоі, за пісьмовым сталом, яе мужа, нібыта не існавала яе дзяцей, гэтаксама занятых у гэтых жа пакоях сваімі справамі... І муж і дзеці — не тое, каб былі ў гэтым дзіўным сне непатрэбнымі ёй ці нялюбымі. Яны былі для яе проста нейкімі няіснымі.

Яна сядзела і чакала — праз тыя тысячы хвілін, як тоненькая перакладзіна цераз раку, кіламетраў — іншага...

...У дзверы пастукалі — і разам з гэтым стукам, у адно імгненне — яна зноў нібыта з галавой акунулася ў жывую ваду, у той даўні сорок трэці год — і вынырнула адтуль зноў маладой, гарачай, з цяжкой хваляй валасоў на плячах.

Яна ведала, хто пастукаў. (Ён не мог да яе не вярнуцца!) І яна ведала, што будзе потым. (Будзе грэх, які яна потым сабе ніколі не даруе!) І яшчэ ведала: яна сама не здолее змагца з ім.

...У суседнім пакоі звяніў тэлефон. Яшчэ не адрозніваючы, дзе сон, дзе ява — яна накінула на сябе халат і таропка пайшла да тэлефона.

— Добрай раніцы, Валянціна Міхайлаўна... Гэта я, Марыя Ігнатаўна. Доктар Волкава захварэла, і я прашу вас сёння выйсці на работу.

— Добрай раніцы... Я выйду.

— Валянціна Міхайлаўна, сёння ноччу памёр Мінаеў.

— Памёр?! Гэтай ноччу?!

Памёр чалавек — гэтай ноччу...

Брэсцкі народны ансамбль «Радасць» будзе ўдзельнічаць у Еўрапейскім фестывалі фальклорнага танца, які адбудзецца гэтым летам у Францыі. На здымку: фрагмент з танца «Палеская рапсодыя» ў выкананні артыстаў ансамбля «Радасць». Фота В. Германа (БЕЛТА).

Ларыса Лужына ў фільме «Каханне Серафіма Фралова».

ЛАРЫСА ЛУЖЫНА

Першай роллю Ларысы Лужынай у кіно была афіцыянтка Лісі ў фільме «У дождж і ў сонца» Талінскай студыі. Першая сустрэча з кіно вырашыла яе лёс: адразу пасля заканчэння здымак, даведаўшыся пра дадатковы набор на акцёрскі факультэт Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематографіі, Ларыса паехала ў Маскву здаваць экзамены і неўзабаве стала студэнткай майстэрні народных артыстаў Сяргея Герасімава і Тамары Макаравай.

Будучы студэнткай II курса, Ларыса атрымала запрашэнне зняцца ў невялікай ролі садоўніцы ў фільме Міхаіла Каліка «Чалавек ідзе за сонцам», а калі здымкі падыходзілі к канцу, рэжысёр С. Растоцкі прапанаваў ёй ролю Святланы ў сваім фільме «На сямі вятрах».

Іменна гэтую ролю Ларыса Лужына лічыць сваім першым сур'ёзным крокам, сваім уступленнем у кінематографічнае жыццё.

Потым актрыса прымае ўдзел у карцінах «Трое

сутак пасля бессмяротнасці», «Вялікая руда», «Цішыня».

Аднойчы па тэлебачанню ГДР дэманстравалі фільм С. Растоцкага «На сямі вятрах». У гэты вечар ля блакітнага экрана апынуліся рэжысёр Іахім Хюбнер і яго асістэнт. Абодва, не згаворваючыся, прыйшлі да адзінай думкі — запрасіць Л. Лужыну.

За паўтара года на студыі «ДФА» яна знялася ў двух фільмах: «Пераемнік» і «Доктар Шлютэр». Апошняя карціна — пяцёрыйная тэлевізійная кінаэпапея, разлічаная на амаль дзесяцігадзінную дэманстрацыю.

— У «Доктары Шлютэры» я выконвала дзве ролі, — расказвае актрыса. — Гэта ролі падпольшчыцы-антыфашысткі Евы і яе дачкі Ірэны. Дзея фільма, пастаўленага Іахімам Хюбнерам па сцэнарыю Карла-Георга Эгеля, ахоплівае перыяд з 1935 па 1961 год. Аўтары кінатворы, расказваючы пра лёс сваіх шматлікіх герояў, разам з тым расказваюць і пра лёс радзімы, пра новае жыццё ў першай на нямецкай зямлі дзяржаве рабочых і сялян — Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы. За гэту працу ім, а таксама мне, была прысуджана нацыянальная прэмія ГДР.

Ларыса Лужына — першы замежны грамадзянін, удастоены гэтай высокай узнагароды.

Нядаўна на пытанне часопіса «Фрайе Вельт» «Каго вы лічыце самай папулярнай актрысай у нашай рэспубліцы?» пераважная большасць чытачоў назвала Ларысу Лужыну. Нямецкае тэлебачанне сваю штогоднюю вышэйшую ўзнагароду — «Залатую лаўровую галінку» таксама прысудзіла ёй.

Праца савецкай кінаактрысы, якая сваёй творчасцю садзейнічае ўмацаванню дружбы паміж народамі ГДР і СССР, была адзначана вышэйшай узнагародай Таварыства германа-савецкай дружбы — «Залатой ганаровай іголкай».

Над чым жа працуе актрыса ў цяперашні час?

— Я здымаюся зараз, — гаворыць Л. Лужына, — у кінакарціне «Каханне Серафіма Фралова», якую ставіць на кінастудыі «Масфільм» рэжысёр С. Туманаў па сцэнарыю А. Еўдакімава.

Быць неабходным, быць патрэбным людзям — вось у чым сэнс жыцця галоўных герояў фільма. Калі такі чалавек перастае адчуваць сваю патрэбнасць, карыснасць каму-небудзь, яму пачынае здавацца нават, што ён нібы стаіць убаку. Але ў тым-вось і сакрэт, што людзі, падобныя да маёй гераіні Анфісы, умеюць чэрпаць маральныя сілы ў саміх сябе, каб затым дарыць сваё душэўнае цяпло, душэўную шчодрасць іншым. І іменна ад гэтага адчуваць сябе шчаслівым, нягледзячы на тое, што асабістае жыццё ў іх, магчыма, і не ўдалося.

Іменна такой з'яўляецца Анфіса, ролю якой мне трэба ўвасобіць на экране. Яна адважна ваявала на фронце і праз агонь і смерць бітваў пранесла каханне да мужа. Але, прыйшоўшы ў родную вёску, даведалася яна, што той быў няверны ёй. І такая патрэбная, проста неабходная на вайне Анфіса раптам адчувае сваю нікчэмнасць, непатрэбнасць. За знешняй грубаватасцю, якая даходзіць часам нават да вульгарнасці, скрывае свой боль гэта на дзіва чыстая, даверлівая жанчына.

— Мне шмат прапануюць здымацца, — працягвае Ларыса Лужына, — але яшчэ ні разу не ўдалося сыграць тую ролю, якую хацелася б. Як гэта ні здаецца дзіўным у вуснах актрысы, якую прызвычаліся бачыць у ролі нашых сучасніц, мне вельмі хацелася б выступаць і ў ролях класічнага рэпертуару. Зусім нядаўна я прыляцела з Берліна, дзе рэжысёр Корн Шміт здымае двухсерыйны тэлевізійны спектакль «Веснавыя воды» па І. Тургеневу. Марыя Мікалаеўна, у ролі якой я здымаюся, — мая адзіная класічная роля.

Мама, пачытай!

Валерый ДРАНЧУК

Ветрык

Лёгкі подых,
Лёгкі ўзмах.
Толькі й чутна:
«Х-ух» ды «Х-ах»...

Разагнаўся,
Сам-насам
Страсянуў чубы
Дубам,

Потым кінуўся
На луг —
Закружыў гусіны
Пух.

Потым збочыў
У агарод —
Я слізгнуў
За ім праз плот,

Ды не змог
Яго спыніць:
Як шумей,
Так і шуміць.

Лівень

Басанож пусціўся лівень
Па знямоглых у спёцы нівах...
Ураз палі ажылі,—
У ліўня сілу ўзялі!
Каля вёскі авёс
На паўметра падрос!
Скача Сцёпка па расе,
Мо і ён падрасце.

Сяргей ХРАМЯНКОЎ

Таткавы рукі

У татавай шапцы,
Ватоўцы і ботах
Юрась, як і тата,
Ідзе на работу.
У сябе на двары,
Пад чырвоным грыбком
З пяску ён і гліны
Будуе свой дом.
На брата глядзіць,
Усміхаецца Ната:
— І рукі ў цябе,
Юрасёк, як у таты.

Я КІЯ вы, дзяўчаты Брэста? Аб чым сёння вашы мары-летуценні? Як вы працуеце, вучыцеся, чым займаецеся ў вольны час? Давайце знаёміцца!

Вуліца Пушкінская, 41. Тут вучацца будучыя майстры мужчынскага і жаночага адзення. І жывуць яны тут, у інтэрнаце. Познім вечарам ля пакойчыка каменданта паяўляюцца белыя шматкі паперы. Акуратненька, роўным почыркам выведзена: «Разбудзіце нас у пяць трыццаць. Пакой нумар 25».

Пажылая жанчына, убачыўшы «пасланні», усміхаецца добра-зычліва:

— Добра, спіце, гарэзы...

А раніцой, пасля фіззарадкі, якую рана-раненька праводзіць фізыхавачель Клаўдзія Антонаўна Сакалова, пасля сьнедання чуюцца з майстэрняў рытмічны гул швейных машын. Тут дзяўчаты авалодваюць выбранай прафесіяй, вучацца шыць прыгожа, з густам. Прыслухоўваюцца да кожнага слова заслужанага майстра БССР Маі Мікалаеўны Полх.

Днём ласкавае сонца залівае аўдыторыі, майстэрні. На дварэ роўным радком выстраіліся бярозкі, ляпечуць маладымі лісцейкамі, расказваюць дзяўчатам нейкія свае таямніцы.

Марыя Краўчук і яе цёзка — Марыя Сыцэвіч спыніліся ля бярозы.

— Вось скончу вучылішча, — летуценна гаворыць Марыя Краўчук, — вярнуся ў сваю вёску Залессе. Яна, ведаеш, у Пру-

жанскім раёне. Працаваць буду ў камбінаце бытавога абслугоўвання. А яшчэ — абавязкова навучуся на баяне іграць!

— А я паступлю ў тэхналагічны тэхнікум, — працягвае размову Марыя Сыцэвіч.

На здымку: Марыя Краўчук (справа) і Марыя Сыцэвіч.

Ларыса Лукашэвіч выбрала сабе іншую прафесію: яна будзе мантажніцай аўтаматычных тэлефонных станцый. Калі вам давядзецца пабываць у тэхнічным вучылішчы № 1, то пра Ларысу вы абавязкова пачуеце. Яна і рэдактар «Камсамольскага пражэктара», і ўдзельніца танцавальнага гуртка мастацкай самадзейнасці, і дырэктар вучылішчнага радыёвузла.

— Увага, увага! — чуваць яе голас па аўторках і пятніцах. — Гаворыць тэхнічнае вучылішча № 11.

Ларыса Лукашэвіч паспявае ўсюды: добра вучыцца, удзельнічае ў стварэнні музея Ул. І. Леніна, які нядаўна пачаў працаваць.

На здымку: Ларыса Лукашэвіч (унізе справа).

Кваліфікацыйны экзамен на права допуску да практыкі здаюць правадніцы. Дзяўчаты ўпэўнена расказваюць пра канструкцыю пасажырскіх вагонаў, сігналізацыю на чыгунцы, пра тэхніку бяспекі.

Магчыма, вам, сябры, давядзецца ехаць у далёкую дарогу. Ля вагона сустрэне вас ветлівая маладая дзяўчына-правадніца. І, магчыма, яна — адна са шматлікіх навучэнцаў Брэсцкага

ДЗЯЎЧАТЫ

тэхнічнага вучылішча № 27 чыгуначнікаў — Валянціна Шымко.

На здымку: Валянціна Шымко перад ад'ездам у свой першы рэйс.

Два мільёны семсот дзесяць тысяч усялякіх рэчаў выпусціць сёлета Брэсцкая фабрыка верхняга трыкатажу. На фабрыцы вельмі многа рабочых — ударнікаў камуністычнай працы. Многія працуюць і вучацца. Добрая слава ідзе пра швачак-матарыстак Ларысу Леанідаўну Тарнавецкую, Любоў Іванаўну Семянюк, Галіну Рыгораўну Янівец і пра многіх іншых. Вольга Казіцкая — вязальшчыца на круглавязальных машынах «Мультикалор», месячнае заданне выконвае не менш як на 105—110 працэнтаў.

На здымку: Вольга Казіцкая (справа, другі здымак зверху).

Прадукцыя Брэсцкага электралямпавога завода вядома ў многіх кутках краіны. А робяць гэтыя лямпы яны, маладыя брастаўчанкі. Сакратар камітэта камсамола ўчастка Валянціна Галадзько асвоіла ўсе аперацыі лініі нармальна-асвятляльных лямп. Дзяўчыне прысвоена званне ўдарніцы камуністычнай працы. Зменныя заданні Валянціна заўсёды перавыконвае.

На здымку: Валянціна Галадзько (справа на 16-й стар.).

Дзяўчаты Брэста... Цікавы лёс ваш, жывяце вы ў добры час. І прафесіі выбіраеце самыя разнастайныя — каму якая па густу.

Некаторых з вас клічуць далёкія дарогі, як Валянціну Шымко, другім падабаецца сядзець за швейнай машынай або выпускаць лямпачкі Ільіча.

Вашы ўсмешкі кранаюць сэрцы, але вы ўмееце быць сур'ёзнымі, строгімі і ўдумлівымі.

І што б вы ні рабілі зараз — слухаеце выкладчыка, працуеце або ходзіце па залітых сонцам вуліцах роднага Брэста, — вы шчаслівыя.

Тэкст і фота Л. СІЛАНЦЕВАЙ.

З БРЭСТА

ВЯСЁЛЫЯ, радасныя, яны выбеглі са школы. І Тома, і Люба, і Валя сёння развітваюцца з вучобай. Хопіць ім навукі, яны падаюцца ў горад!

Дзяўчаты яшчэ добра не разумелі, што такое горад, проста ад людзей чулі, як там добра, весела і бесклапотна жывецца. А той, хто астанецца ў калгасе, загубіць свой лёс. Сваякі ўбівалі ў галаву: «Трэба лепей уладкавацца, знайсці лепшае месца. Яго знойдзеш толькі ў горадзе».

Яны стаялі каля невяліччай рачулки, што павольна несла свае воды да вялікай ракі, затым у мора. Пасля вясенніх

— Маўчыш? Ну, маўчы, рабі што хочаш, калі для цябе маці не існуе. А я пайду на ферму. Ужо і так спазнілася.

Валя доўга думала: што рабіць? Паехаць яна, вядома, паедзе. Але ж не абавязкова зараз. Можна і праз месяц, два. Летам і дома добра. А пакуль трэба памірыцца з мамай.

Яна хуценька ўзяла вядзерца, пабегла на абеднюю стаянку кароў. Даяркі ўжо займаліся сваёй справай, толькі стары пастух дзед Генрых ляжаў у цяньку, пад павозкай з бітонамі, пыхкаючы люлькай.

— Во малайчына! У многіх даярак дочки ёсць. А я толькі Аленіну бачу,—

нюю любіміцу, ветліва сустракалі даяркі.

З усёй душой узялася яна за справу. Калі ўбачыць непарадак — ніколі не змоўчыць. Скажам, па віне даяркі Соф'і Хітрун загінула двое цялят. Замест шасці разоў на дзень яна карміла цялят толькі тры разы, прычым са звычайнага вядра, а не з соскавага. Малако лілося суцэльным струменем, і цялё захліпалася. Па Валінай прапанове быў склікан сход. Прышоў і старшыня калгаса. Соф'ю Хітрун строга папярэдзілі.

Хутка ўсе даяркі прывыклі да патрабавальнасці новай загадчыцы і заўсёды

месца ў жыцці

дажджоў трава расла на поўную сілу. І ўвесь луг, што раскінуўся ад рэчкі да самага далягляду, нагадваў шырокае мора.

Сонца падыходзіла к захаду, і слабыя промні асядалі ў вадзе.

— Значыць, заўтра едзем,— Тома паглядзела на сябровак.

Тыя кінулі галавой у знак згоды і заспявалі:

— Давно нас ожидають...

А назаўтра...

...Ужо аўтобус павінен быў адыходзіць, а Валі не было.

— Я ж табе гаварыла: зайдзі па яе, а то яшчэ цэлую гадзіну будзе пакаваць чамадан. Бяжы да Валі зараз, хутчэй,— гаварыла Люба сяброўцы.

Тома забегла да Валі Сачык, але хутка вярнулася ўсхваляваная.

Аўтобус падышоў да прыпынку.

— Ну, што? Дзе Валя? — запытала Люба.

Ужо ў аўтобусе Тома адказала:

— Яе маці выставіла мяне за дзверы. Ідзі, кажа, сваёй дарогай, Валя нікуды не паедзе...

А там, у Валінай хаце, ішла нялёгкая размова. Алена Адамаўна пераконвала дачку:

— І чаго табе ехаць! Ну няхай сабе Люба з Томай — дык яны ж старэйшыя за цябе і да навукі неахвочыя. А ты ж вучылася някепска. Ну што табе рабіць у горадзе? І кватэра трэба, і купіць пачысці, а калі ты ўладкуешся якой вучаніцай на 45 рублёў, дык ці ж гэта грошы для горада?

— А што мне грошы! Хіба толькі ў гэтым заключаецца жыццё? Я хачу жыць весела, мець заняткаў пасля працы, а што я тут буду рабіць?

— Ідзі ў дзевяты клас.

— А навошта? — неяк спакойна і абыякава адказала дачка.

Алена Адамаўна заплакала.

— А мая ж ты дачушка! Ну няхай суседкі гоняць з хаты Любу з Томай. Ім абы пахваліцца: во як дачка ўладкавалася! Мне ж шкада вельмі цябе. Што здарыцца, калі ты яшчэ гадок дома пабудзеш? Не можаш суцэшыць сваю маці? І бацька такі, што даў табе волю.

Маці, наплакаўшыся, выцерла хусткай вочы.

сустрэў дзед Валю.

— Я проста памагчы,— адказала тая і падышла да маці.

Валя ведала кароў, якія былі замацаваны за Аленай Адамаўнай, бо і раней часта памагала ёй.

Калі дойка закончылася, да Валі падышла Ніна Васільеўна Валожына, загадчыца фермы вёскі Нізок.

— Добра зрабіла, што пасля школы да нас прыйшла. Будзеш памагаць маці, а там, глядзі, і сама добрай даяркай станеш.

Валі не вельмі падабалася тое, што яна можа стаць добрай даяркай, але пахвале старэйшых была рада. Усе любяць, калі іх хваляць, а дзяўчаты, ды яшчэ маладыя, больш за ўсіх.

Так памагаць Валя стала кожны дзень. Паступова ўцягнулася ў работу. А калі разлічылася адна даярка і загадчыца фермы прапанавала Валі сталае месца, яна не адмовілася. Чым далей, тым больш уцягвалася ў працу, і адарвацца было ўжо цяжка.

Жыццё ішло хутка, непрыйметна і радасна. Але дзяўчына ўсё часцей і часцей пачала задумвацца: як быць далей? Навошта яна кінула школу? Трэба вучыцца, без гэтага не пражывеш. На ферме ўводзілася механізацыя. Каб працаваць з машынамі, трэба мець веды. І Валя засела за падручнікі, наганяла прапушчанае. Многае з таго, што вучыла ў школе, выветрылася з памяці, шмат чаго не ведала зусім. Але за зіму яна падрыхтавалася і паступіла ў Смілавіцкі сельскагаспадарчы тэхнікум.

Праз чатыры гады малады заатэхнік стаяла перад старшынёй калгаса «Чырвоны Кастрычнік».

— Ведаеце, хачу працаваць у сваім калгасе.

— Але ў нас няма свабоднай пасады заатэхніка.

— Пайду даяркай, нічога страшнага.

Старшыня глядзеў на Валю і думаў: «Здаецца, толькі ўчора бегала на ферму маладзенькая наіўная дзяўчынка, а цяпер — бачыш ты — зусім дарослая, сталая. Спецыяліст сельскай гаспадаркі!»

— Вось што, пойдзеш на сваю ферму загадчыцай.

А назаўтра Валю Сачык, сваю коліш-

рабілі сваю справу добрасумленна. Калі што не ладзілася, адразу звярталіся да Валі за дапамогай.

Не было калі сумаваць Валі і ў вольны час. Разам з настаўніцай Аняй Слесарэнка, механізатарамі Іванам Дабрынеўскім, Міхаілам Шыдлоўскім і іншымі зноў арганізавала агітбрыгаду. Самадзейныя артысты выступалі на сцэне свайго клуба, выязджалі ў іншыя брыгады. Часта наладжвалі лекцыі, гутаркі. А з першага сакавіка моладзь занялася распаўсюджваннем ленинскай кнігі.

Валя цяпер не задумвалася пра гарадское жыццё: проста не хапала на гэта часу. Наіўныя мары прыходзяць тады, калі чалавек нічым не заняты. Валя была занята цікавай справай, а таму жыццё становілася добрым, радасным, шчаслівым.

...Так мінуў яшчэ год. Ціхім майскім вечарам трое сябровак зноў сабраліся разам. Тая самая рачулка, той жа луг, здаецца, нават тая самая маладая траўка.

Звычайная дзявочая размова.

— Ну як у цябе тут? — запыталі сяброўкі ў Валі.

— Здаецца, усё добра. На працы асабліва. Па вечарах таксама сумаваць не прыходзіцца. У нас бываюць танцы, кіно, ды і грамадскіх спраў шмат, — і, засмяяўшыся, дадала: — хлопцы таксама ёсць. Ды што вы ўсё ў мяне пытаеце? Расказвайце самі. У вас там больш цікава, тэатры ж ёсць...

— Якія там тэатры, — Тома ўслухалася ў рокат трактара, які ішоў па полі. — Чакаеш, каб змена хутчэй закончылася, а прыйдзеш дадому — таксама няма чаго рабіць. Час зусім марудна ідзе. А ў кіно, ужо не кажучы пра тэатры, многа не знаходзіцца. Высокай кваліфікацыі не дабілася, заробкі слабыя.

— А я жыву проста, каб жыць, — уставіла Люба. — Табе добра: ты дэпутат абласнога Савета, загадчыца фермы. І гэта ў дваццаць год. А што я — без кваліфікацыі, старшая куды пашлюць? Паспрабуй тут прабіцца!

Валя не адразу адказала. Чаму так нудна ідзе жыццё ў дзяўчат? Яны жывуць у горадзе, сярод людзей.

— Няўжо там няма клубаў, спартыўных гурткоў? Няўжо вашым камсамоль-

НАШ ГУРТOK

Я працую ў 20-й школе горада Гомеля настаўніцай дамаводства і вяду гурток прыкладнага мастацтва. Гэтаму мастацтву я прысвяціла многія гады свайго жыцця. Была ўдзельніцай многіх выставак, некаторыя мае работы знаходзяцца ў Рэспубліканскім Доме народнай творчасці (партрэт Зоі Касмадзям'янскай), узнагароджана ганаровымі граматамі, жэтонамі. Апошняю ўзнагароду — значок выдатніка народнай асветы — атрымала да 50-годдзя Савецкай улады.

З вялікай любоўю перадаю сваё ўмельства маім вучаніцам. У гуртку займаюцца 25 дзяўчатак. У план работы ўваходзяць вышыўка (беларускія арнаменты), вязанне

Работа вучаніц шостага класа Святланы Драздовай, Святланы Міхеевай і Тані Вараб'ёвай: «Наша свята—50 год БССР».

і акуллары» і інш. Работы вучаніц гуртка маюць поспех, яны экспануюцца па гарадскіх, рэспубліканскіх выстаўках, а сталовы гарнітур у беларускім стылі з 1966 г. знаходзіцца на Міжнароднай выстаўцы ў Жэневе (праца Людмілы Кухаравай і Тамары Рыжковіч).

Лепшымі ўдзельніцамі гуртка з'яўляюцца

Кіраўнік гуртка З. Серада на занятках.

на прутках і кручком, лепка муляжоў для ўрокаў па кулінарыі, складанне калекцый тканін, выраб мяккіх цацак, шыццё.

Дзяўчаткі вельмі старанна рыхтаваліся да выстаўкі, прысвечанай 50-годдзю БССР. Цікавая атрымалася кампазіцыя на тэму: «50 год БССР», а таксама кампазіцыя па байках Крылова: «Ліса і вінаград», «Малпа

Святлана Драздова, Таня Вараб'ёва, Наташа Міхеева, Таня Каладзенка, Нона Аўдзевіч, Дзіна Крычаўская, Алена Зубрыцкая, Святлана Серыкава і Зоя Ляоненка.

Цяпер мы рыхтуем новую вялікую работу, прысвечаную 100-годдзю з дня нараджэння Ул. І. Леніна.

З. СЕРАДА

цам не даюць ніякіх даручэнняў? Ды ці мала цікавых спраў робіць моладзь!

— Проста нам не пашанцавала ў жыцці, — у адзін голас адказалі Тома з Любай.

— Не, не тое. Проста вы не знайшлі свайго месца ў жыцці. — Валя ўсхвалявана паглядзела на сябровак, — не знайшлі таму, што не вучыцеся. Ды і праца ваша вас не цікавіць.

Дзень, як і тады, некалькі год назад, падыходзіў к канцу. Сонца павольна кацілася за далягляд, у рэчцы адлюстроўваліся слабыя промні. Заўтра павінен быць добры дзень.

**Сцяпан БАЛОТКІН,
Анатоль РЫДКІН.**

Калгас «Чырвоны Кастрычнік». Уздзенскі раён.

ПРЫГАЖОСЦЬ І НЕАБХОДНАСЦЬ

Гэта няпраўда, што акуллары робяць жанчыну непрыгожай. Выслухаўшы параду ўрача, што вам «трэба насіць акуллары», не палохайцеся. З дзвюх магчымасцей — акуллары або маршчыны, якія паяўляюцца, калі мы ўвесь час жмурымся, разумная жанчына заўсёды выбірае першую.

Акуллары павінны адпавядаць форме нашага твару, нашай прычосцы, колеру нашых валасоў і нават контуру броваў. Яны ні ў якім разе не павінны быць вялікія. З'ехаўшыя на нос акуллары стараць нават самы малады твар і пазбаўляюць хараства нават самы прыгожы.

Некалькі парад памогуць вам выбраць сабе акуллары.

Твару прамавугольнай формы пасуе злёжку закругленая аправа. Калі твар шырокі, гарызантальная вось павінна быць крыху карацейшая і наадварот — павінна быць даўжэйшая, калі твар прадаўгаваты і вузкі. Пры кароткім і маленькім у параўнанні з астатнімі рысамі твару носе тая частка верхняй лініі аправы, якая размешчана над ім, павінна знаходзіцца як мага вышэй, амаль паміж бровамі. Калі ж нос доўгі, то наадварот. Блізка пасаджаныя вочы патрабуюць аправы з вострымі вугламі, якія зрокава павялічваюць адлегласць паміж скронямі. Вузкім і худым тварам не падыходзяць вельмі вялікія акуллары.

Вялікія акуллары з тоўстай аправай надаюць індывідуальнасць звычайнаму твару, які без акуллараў мы ніколі б не запамнілі. Аправа больш цёмнага колеру або каляровая робіць твар цікавейшым, калі яна, вядома, падабрана з густам і гарманіруе не толькі з колерам вачэй, але і з колерам адзення.

(«Болгарская жанчына»).

Алег ЛОЙКА

Калі б табе я здрадзіў раз,
Я здрадзіў бы сцяжынам тым,
Што сэрцу выбіраў свайму,
Сабе б самому чорна здрадзіў.

Калі б табе я здрадзіў раз,
Я б здрадзіў дарагім сябрам,
Што на вяселлі нашым нам
Жадалі шчасця
І парог

кватэры нашай

не мінаюць.

Калі б табе я здрадзіў раз,
Я б здрадзіў песням, што пяю,
Барам, палям, лугам, азёрам,
Зямлі і небу, сонцу, зорам, —
Чаму б, каму б я ўжо не здрадзіў,
Калі б табе я здрадзіў раз,
І сам не ведаю,
І рады,
Што ў сэрцы ані кроплі здрады!..

Як пахне у руках тваіх язмін —
Майго юнацтва весняга ўспамін,
Твайго дыхання, што п'яніла без віна
У абдымках летуценных да відна —

Да самае настырнае зары,
Што ціха прабягала па двары,
Да ганку падбягала па расе,
Дабрэючы ля самых нашых ног,
Вызбіраючы кроплі пакрысе,
Каб незаўважна адысці я мог.
Тваё дыханне нёс я на губах,
Тваіх рук дотык нёс я на плячах,
Усмешку нёс тваю з язмінам крохкім,
З цікаўным вельмі, першым промнем
дрошкім..

Зноў пахне у руках тваіх язмін —
Майго юнацтва весняга ўспамін.
Чаму ўспамін, калі ёсць ты і ён
Буе зноў ля ганку і акон!..
Як пахне у руках тваіх язмін,
Ты — ёсць, і ніякі ён не ўспамін!..

Паўжыцця з таго, што за плячыма,
Поруч мы з табою прайшлі.
Вінаваты я быў, магчыма,
Вінаватыя ўдваіх былі.

Толькі —

па-ранейшаму кахаю

(Час мяняецца!)

Не!

Аніякіх змен!..)

Толькі

і цяпер не абяцаю,

Што чагосьці будзе раптам менш.

Будзе ўсё: і сэрца патрывожыш,
Зведаеш і радасць і тугу, —
Ды калі ты без мяне не можаш,
Без цябе я — тройчы не магу!..

Дзівасіл

Вавекі быў бы
Зорны пыл, —
Прарос аднойчы,
Дзівасіл.

Лісты —
Зялёны вырай крыл.
Ля вокан маці
Дзівасіл.

Майго ён лёсу
Небасхіл,
Па-нада мною
Дзівасіл.

Хай ноч,
Хай цемрыва магіл, —
Не адцітае
Дзівасіл.

ЭКРАН

«Крах» — так называецца новая шырокаяэкранная двухсерыйная мастацкая кінакарціна, створаная рэжысёрам Уладзімірам Чабатаровым на кінастудыі «Масфільм». Яна расказвае аб

першых гадах існавання нашай дзяржавы, аб барацьбе органаў дзяржаўнай бяспекі з контррэвалюцыйным рухам, які ўзначальваў Барыс Савінкаў.

Дзея карціны разгорт-

ваецца на шырокім гістарычным фоне. Масква, Варшава, Прага, Парыж, Лондан, Рым — такі няпоўны пералік месцаў, дзе адбываюцца падзеі. Гледчы ўбачаць на экране верхавада італьянскіх фашыстаў Мусаліні, спрактыкаванага палітыка Чэрчыля, чэшскага прэм'ера Бенеша. З вялікай цеплынёй напісаны аўтарамі сцэнарыя В. Ардамацкім, Э. Смірновым і В. Чабатаровым вобразы Дзяржынскага, Мянжынскага, Фёдарова, Пузіцкага, Сыраежкіна і іншых чэкістаў.

Галоўныя ролі выконваюць: Дзяржынскі — Анатоль Фальковіч, Мянжынскі — Яфім Капелян, Луначарскі — Леў Залатухін, Савінкаў — Уладзімір Самойлаў, Фёдар — Юрый Якаўлеў.

ля Кузняцова «У сябе дома». Гэта фільм аб нялёгкім уменні жыць бескампрамісна, па праўдзе, па загаду свайго сэрца.

Галоўная гераіня апавядання — маладая дзяўчына Галля Макарава, якая прыязджае з горада ў вёску, дзе калісьці працавала дзяржаўнай яе маці. У калгасе дзяўчына сутыкаецца з многімі цяжкасцямі. Але сваёй працай, сумленнымі, зацікаўленымі адносінамі да справы і да таварышаў яна памагае наладзіць работу на ферме, згуртаваць калектыв, памагае людзям набыць веру ў свае сілы.

Шчыра, усхвалявана і дакладна ролю Галі іграе маладая актрыса Тамара Дзегцярова.

Мастацкая кінастужка «Сустрэчы на святанні» створана рэжысёрамі Эдуардам Гаўрылавым і Валерыем Крэмневым на кінастудыі «Масфільм» па матывах апавесці Анато-

Выпускаецца на экраны рэспублікі новая мастацкая кінакарціна «Каранцін» вытворчасці Кіеўскай кінастудыі імя А. П. Даўжэнкі. Аўтар сцэнарыя — Юрый Шчарбак, рэжысёр — пастаноўшчык — Суламіф Цыбульнік. У

Кадр з кінафільма «Каранцін».

ПЕНСІІ І ДАПАМОГІ ЖАНЧЫНАМ

«Я скончыла радыётэхнікум. У маі 1969 года прыступаю да работы, а ў пачатку ліпеня павінна буду пайсці ў водпуск па цяжарнасці і родах. Да вучобы ў тэхнікуме не працавала. Член прафсаюза. Ці атрымаю я дапамогу па цяжарнасці і родах і ў якім размеры?» — пытае гр-ка В. Крыжук (Мінск).

З аналагічным пытаннем звярнулася таксама гр-ка М. Крываус з Гомеля.

Згодна з Палажэннем аб парадку назначэння і выплаты дапамог па дзяржаўнаму сацыяльнаму страхаванню, зацверджаным пастановай прэзідыума ВЦСПС ад 5 лютага 1955 г., жанчыны — работніцы і служачыя, у тым ліку і тыя, хто не з'яўляецца членам прафсаюза, маюць права на дапамогу па цяжарнасці і родах незалежна ад стажу работы. Размер жа дапамогі залежыць ад стажу работы, членства прафсаюза і некаторых іншых акалічнасцей.

У прыватнасці, жанчынам, якія з'яўляюцца членамі праф-

саюза і прапрацавалі на даным прадпрыемстве або ва ўстанове менш 1 года, дапамога выплачваецца ў размеры $\frac{2}{3}$ заробатку за ўвесь час водпуску, а прапрацаваўшым бесперапынна ад 1 да 2 год — у размеры $\frac{2}{3}$ заробатку за першыя 20 календарных дзён водпуску. За астатні час водпуску — у размеры поўнага заробатку.

Час навучання ў вышэйшай або сярэдняй спецыяльнай навучальнай установе ў бесперапынны стаж работы пры выплаце дапамогі не залічаецца.

«Мне 56 год. З іх толькі апошнія 7 год і 6 месяцаў я працую. Ці змагу я атрымаць хоць якую-небудзь пенсію?» — пытае гр-ка Анісімава Т. В. з Полацка.

Так, зможце. Пенсіі па старасці пры няпоўным стажы назначаюцца рабочым і служачым, якія ў перыяд работы дасягнулі ўзросту, неабходнага ім для назначэння пенсіі (55 год), але не

маюць дастатковага для назначэння поўнай пенсіі стажу работы (20 год), аднак прапрацавалі не менш 5 год, у тым ліку не менш 3 год непасрэдна перад зваротам за пенсіяй. У гэ-

тым трохгадовым перыядзе дасягнуў перарывы ў рабоце, якія не перавышаюць у агульнай складанасці 6 месяцаў

(п. 98 Палажэння аб парадку назначэння і выплаты дзяржаўных пенсій).

«Муж маёй сястры атрымаў пенсію ў размеры 120 руб. у месяц, а сястра — 26 руб. 50 кап. Муж памёр. Ці можа сястра перайсці на пенсію ў сувязі са смерцю мужа?» — пытае гр-ка Афонава К. Р. з Віцебска.

Так, можа. Згодна з п. 61 Палажэння аб парадку назначэння і выплаты дзяржаўных пенсій члену сям'і памёршага, для якіх яго дапамога была пастаяннай

і асноўнай крыніцай сродкаў да існавання, але якія самі атрымлівалі якую-небудзь пенсію, маюць права перайсці на новую пенсію.

У 1968 годзе я паступіла на дзённае аддзяленне Віцебскага педінстытута імя С. М. Кірава. Да паступлення ў ВНУ 3 гады працавала. Па сямейных абставінах, звязаных з пераездам да мужа, мне прыйшлося перавесціся з дзённага на завочнае навучанне. Аб залічэнні ў інстытут і аб выключэнні з інстытута (стацыянара) зроблены запісы ў працоўнай кніжцы. Аднак у гэтым запісе не ўказана прычына ўходу з дзённага аддзялення інстытута. Ці мае значэнне прычына ўходу з навучальнай установы для бесперапыннага стажу?

БУРКОУСКАЯ В. А.

г. Лепель Віцебскай вобласці.

Перш за ўсё трэба мець на ўвазе, што час вучобы ў вышэйшай або спецыяльнай сярэдняй навучальнай установе не заўсёды ўключаецца ў бесперапынны працоўны стаж. Так, згодна з п. 128 «к» Палажэння аб парадку назначэння і выплаты дапамог па дзяржаўнаму сацыяльнаму страхаванню час навучання ва ўказаных навучальных установах у бесперапынны стаж не залічаецца, але і не перарывае стаж у выпадку паступлення на работу пасля перарыву, выкліканага вучобай.

Час вучобы ў вышэйшай або сярэдняй спецыяльнай навучальнай установе залічаецца ў агульны стаж работы, які дае права на пенсію, пры ўмове папярэдняй работы ў якасці рабочага, служачага або члена арцэлі ці службы ва Узброеных Сілах СССР.

Прычына ўходу з навучальнай установы значэння для вылічэння стажу не мае.

А. ХВАСТОУ,
кандыдат юрыдычных навук.

фільме ідзе гутарка аб групе эпідэміёлагаў, ці, больш дакладна, аб чатырох урачах і адной лабарантцы, якія маглі ў час эксперыменту заразіцца асабліва небяспечнай інфекцыяй і таму асуджаны на каранцін. Правіль-

ней, не асуджаны, а асудзілі самі сябе на гэта пустэльніцтва, каб не было нават мільённай долі небяспекі заражэння гэтай інфекцыяй жыхароў роднага горада.

Такім чынам, пяць чалавек замкнуты ў лабараторыі. Яны ведаюць, што з мінутой на мінуту могуць загінуць. Сітуацыя даволі вострая, якая дазваляе агаліцца сапраўднаму «я» кожнага з герояў фільма.

У галоўных ролях здымаліся Аляксей Глазырын, Уладзімір Заманскі, Юрый Каморны і Зоя Нядбай.

...Антаніна пасля смерці бацькі асталася адна ў цэлым свеце. Яна вымушана пачаць самастойнае жыццё.

Выпадак прывёў Тоню ў маладзёжны клуб, дзе яна знайшла сабе справу па душы: кроіць, шыць тэатральныя касцюмы. Але аднойчы... Што здарылася аднойчы — пра гэта гледачы даведаюцца, прагледзеўшы новую шы-

роказкранную мастацкую кінааповесць «Нашы знаёмыя», пастаўленую рэжысёрам Ільёй Гурыным на Маскоўскай кінастудыі імя М. Горькага па аднайменнаму раману Юрыя Германа.

У ролі Антаніны здымалася маладая ленинградская актрыса Наталля Ценякова, добра знаёмая гледачам па кінастужках «Старэйшая сястра» і «Зялёная карэта».

Цікавая таксама новая малдаўская мастацкая кінакарціна «Гэтае імгненне». Аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаноўшчык — Эміль Лацяну.

Фільм расказвае пра грамадзянскую вайну ў Іспаніі. Героі карціны — байцы інтэрнацыянальных брыгад, якія змагаюцца на іспанскай зямлі супраць фашызму.

Галоўныя ролі выконваюць М. Валанцір, М. Сагайдан, Г. Дзімітрыу, М. Соцкі, Ф. Фернандэс.

Р. КАПЛЯ

Кадр з кінафільма «Крах».

Кадр з кінафільма «Гэтае імгненне».

БЕРАЖЫЦЕ НЕРВЫ ДЗІЦЯЦІ

Кожная маці хоча выгадаваць здаровае дзіця. Для здароўя патрэбны не толькі нармальнае харчаванне і свежае паветра. Важна, каб дзіця было спакойнае, радаснае, дзейнае. Адмоўныя эмоцыі — раздражненне, гнеў, страх — пераўзбуджаюць і знясіляваюць яшчэ слабую нервовую сістэму і могуць выклікаць цяжкія неўрозы.

Грудное дзіця плача, калі яно галоднае, мокрае або нездаровае. Больш старэйшыя дзеці могуць плакаць, калі адыхоўваюць, то яно хутка перастае плакаць. Іншая справа — крык. Крык дзіцяці — гэта ўжо вынік празмернага ўзбуджэння, выкліканага часта самімі дарослымі.

Бацькі часам скардзяцца на неспакойныя паводзіны дзіцяці, напрыз, раздражняльнасць, слёзы з-за глупства. Іншае дзіця нічым не можа спакойна заняцца, увесь час прыстае да дарослых, да ўсяго цягнецца, а пры адмове крычыць, кідаецца на падлогу, пачынае біць нагамі. На ўсе прапановы дарослых адказвае: «Не буду», «Не хачу».

Такія напрызы перш за ўсё — прычына нервовага перанапружання дзіцяці. Дарослыя часам не ўяўляюць, што дзеці могуць нервавацца. Між тым нервовае дзіця можа праяўляцца вельмі рана і часам па

нейкай уроджанай асаблівасці. Але выхаванне здольна ўзмацняць або паслабляць гэту ўроджанасць.

Часам дзеці, звычайна спакойныя і вясёлыя, раптам становяцца плаксавымі і раздражняльнымі. Звычайна гэта звязана з захворваннем: нават пасля лёгкага грыпу дзіця дрэнна есць, часта плача, напрыз. Тут трэба набрацца цярдлівасці і не адказваць раздражненнем на дзіцячы напрыз.

Нервовыя клеткі мозгу дзіцяці вельмі далікатныя, яны хутка стамляюцца ад уздзеяння навакольнага свету, а сон прадужае знясіленне нервовых клетак, аднаўляе іх працаздольнасць. Сон патрэбны чалавеку не менш, чым яда.

Працягласць сутачнага сну ў дзяцей да двух год хутка мяняецца. Новароджанае амаль увесь час спіць. Першыя 3—5 тыдняў жыцця яно спіць у суткі гадзін 20 і больш, і ў яго яшчэ выразна не размяжоўваюцца сон і гуляння — дзіця прачынаецца толькі каб паесці. Але з кожным месяцам перыяды няспання ўсё расшыраюцца. У 5 тыдняў яны не перавышаюць 30—40 минут, а ўжо ў тры месяцы дзіця можа не спаць і паўтары гадзіны запар.

У 5—6 месяцаў дзеці, паспаўшы дзве гадзіны і паеўшы, могуць ужо дзве га-

дзіны быць у бадзёрым, дзейным стане. А ў 9—10 месяцаў яны спаць толькі два разы на дзень і гуляюць па тры — тры з палавінай гадзіны.

Грубую памылку дапускаюць бацькі, калі ўжо з года ўкладваюць дзіця спаць адзін раз на дзень.

З двух год дзеці могуць гуляць ужо 6—7 гадзін запар. Устаўшы ў 7—8 гадзін раніцы, яны павінны ў 13 гадзін, пасля абеду, ужо спаць, а ў 20—21 гадзіну, не пазней, класціся спаць на ноч. Такі прыкладна рэжым застаецца ў дзіцяці на ўвесь дашкольны ўзрост. Але і першакласнікі (аслабленыя), прыходзячы са школы і паабедваўшы, павінны затым паспаць.

Укладваць спаць дзіця трэба заўсёды ў пэўны час. На свежым паветры дзеці хутка засынаюць і моцна спаць. Зімой пры марозе 18—20 градусаў дзіця спіць у пакоі пры адчыненай форціцы. Перад вясёлым сном трэба добра праветрываць пакой.

Летам дзіця лепш класці спаць у ценю дрэў, а ў вельмі гарачыя дні і пры адсутнасці цяністага месца — у прахладным пакоі. Увечары перад сном карысна пагуляць з дзіцем.

На ноч не давайце дзецям чай, каву і іншае ўзбуджальнае піццё. Не трэба даваць і чай з малаком, малочныя прадукты — гэта мачагонныя сродкі, яны будзяць дзіця або яно мочыцца ў ложку.

РУЖОВАЕ дзіця ў пялёнках раптам усміхаецца ў сне, дорачы свету сваю першую, хоць і несвядомую, усмешку. І яна становіцца нейкім чудам, велізарным шчасцем для сям'і. Яе пачынаюць лавіць, чакаць, выклікаць:

— Усміхніся маме!..

— А ну, усміхніся тату!..

Шчасце бацькоў народжана тым, што гэты маленькі камячок пачынае ачалавечвацца, і першымі прыкметамі гэтага з'яўляюцца усмешка, добразычлівыя адносіны да свету. Але бацькі груднога дзіцяці наўрад ці задумваюцца над гэтым.

Калі мы прымушаем дзіця ўсміхнуцца, калі вучым яго зрабіць ручкай «Да пабачэння» або прымушаем гаварыць «Добры дзень», то ў сутнасці развіваем у ім іменна добразычлівыя адносіны да людзей, якія называем словам: ветлівасць.

Паняцце ветлівасці было вядома ва ўсе часы. Магчыма, яно зарадзілася яшчэ ў першабытным грамадстве, калі нашы ўсё яшчэ малпападобныя продкі пры сустрэчы працягвалі адзін аднаму правую руку, паказваючы тым самым, што яны не хавваюць у ёй каменнага тапара і не збіраюцца напасці. Ветлівасць набывала розныя формы; людзі пры сустрэчы церліся насамі, адвешвалі глыбокія паклоны, гаварылі адзін аднаму напышлівыя кампліменты. Часам яна ўскладнялася цэлымі рытуаламі, якія сёння выклікаюць у нас усмешку. Аднак па сутнасці ветлівасць заўсёды павінна была выказваць адно і тое ж:

ВЕТЛІВАСЦЬ

душэўную прыхільнасць і павагу да чалавека, з якім устанаўліваецца нейкі кантакт.

І да гэтага часу ветлівасць захавала за сабою права быць крытэрыем добрага выхавання.

Нельга адмаўляць прыемнага пачуцця, якое мы адчуваем, калі бачым, што дзіця ўступае месца пажылым людзям або са стрыманымі, але ветлівымі словамі падае ўпушчаную імі рэч.

А як прыгожа, калі мужчына моўчкі ўступае дарогу знаёмай або незнаёмай жанчыне, а яна не забывае падзякаваць яму за гэта.

Прыгажосць ёсць і ва ўменні падаць аловак, нож або іншы калючы прадмет не яго вострым канцом, а другім. Добра, калі чалавек усміхаецца, няхай нават аднымі вачыма, калі ў яго папросіць прабачэння — гэтым ён пакажа, што добразычліва дарае.

У быццё людзей ветлівасць — гэта імкненне не выклікаць не-

ХАЛАДЗІЛЬНІК

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР галоўнаму ўрачу Навамышскай бальніцы Баранавіцкага раёна Праскоўі Данилаўне Гарбацэвіч прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы. На здымку: П. Д. Гарбацэвіч з урачамі Навамышскай бальніцы Ф. І. Чарняўскім і П. П. Каралевічам. Фота А. Перахода. (БЕЛТА).

Працягласць захоўвання прадуктаў у халадзільніку

Прадукты	Дні (добра)	Дні (здавальняюча)
Масла (у закрытай каробцы або ў фабрычнай упакоўцы)	7	15
Яйкі	14	21
Сырое мяса (у непасрэднай блізкасці ад маразільніка)	2	4
Фарш мясны (у непасрэднай блізкасці ад маразільніка)	1	2
Мяса варанае або смажанае	3	5
Каўбаса	3	5
Вэнджанае мяса	5	8
Рыба смажаная або вараная	2	—
Рыбныя кансервы, адкрытыя і перакладзеныя ў шкляную або фаянсавую пасуду	1	3
Страва (ставіцца ў халадзільнік загадзя астуджанай)	2	3
Брынза ў закрытай пасудзе	5	14
Торт, крэм, пірожныя	2	3
Малако або смятанка ў не-		

Нішто не павінна адцягваць увагу дзіцяці перад сном. Гэта не азначае, што трэба, каб у пакоі было абсалютна цёмна і ціха. Спакойная, нягучная размова, няяркае святло не перашкаджаюць дзіцячаму сну. Радый, тэлевізар неабходна выключыць.

Важна, каб перад сном дзіця было ў спакойным стане. Не забаўляйце яго, не сядзіце ля ложка. Няхай у гэты час ніхто з блізкіх не ўваходзіць у пакой. А то бывае так: прыйшоў тата, дзіця ўзбуджаецца, чакае гасцінца, а затым доўга не засынае. Лепш, калі тата, ведаючы, што дзіця кладзе спаць, у гэты час пабудзе ў другім пакоі або на кухні.

Паклаўшы дзіця і сказаўшы ласкава: «Спакойнай ночы», — адыдзіце і займіцеся сваёй справай — чытаннем, шыццём і г. д.

Дзеці, якія спяць дастатковы час і глыбокім сном, звычайна бываюць бадзёрыя, актыўныя, дысцыплінаваныя, менш хваляюцца. Сон — лепшы ўрач для дзіцяці.

На жаль, многія бацькі парушаюць умовы, неабходныя для нармальнага сну дзіцяці. Часта гэта дапаўняецца і агульным парушэннем рэжыму дня, празмерным мноствам уражанняў, якія абрушваюцца на дзіця.

Бацькі водзяць дзяцей па магазінах, у кіно, у гасці, дзе шмат дарослых, шумных размоў, смех. Дзіця не сыходзіць з рук, ім усе любуюцца. Бацькі прымушаюць яго ўсміхацца, рабіць ручкай, лепятаць вершыкі. А потым яно дрэнна за-

сынае, плача, становіцца раздражняльнае, капрызнае.

Так бывае і ў сем'ях, дзе сварацца, гавораць раздражнёным тонам. Нездарова хатняя атмасфера — адна з найбольш частых прычын дзіцячай нервовасці.

Асабліва ўважліва бацькі павінны адносіцца да сваіх узаемаадносін з дзецьмі. Галоўнае — навучыцца не толькі патрабаваць ад дзіцяці, але і паважаць яго. Маці часта не разумее, за што і як паважаць дзіця. Дзіця — маленькае, але яно чалавек, асоба. І паважаць яго — значыць лічыцца з яго асобай, ведаць яго патрэбы і інтарэсы і, калі яны разумныя, ісці ім насустрач, задавальняць іх. І перш за ўсё беражліва, уважліва адносіцца да дзіцячай дзейнасці.

Дзіця склала прыгожы палац з кубікаў, засталася толькі паставіць наверх катанку, уставиць у яе заостраны аловак. Але маці раскідае кубікі нагой і цягне яго мыць рукі: пара вячэраць. Дзіця горка плача, вырываецца. Такое грубае ўварванне ва ўнутраны дзіцячы свет можа прывесці да нервовага захворвання. А чаму б маці не сказаць: «Ты вельмі добры пабудоваў палац. Не будзем чапаць яго. Тата прыйдзе, убачыць і палябуецца. А цяпер пойдзем вячэраць і спаць».

На жаль, маці часам не хапае гэтага педагогічнага такту.

Наша настойлівая парада маладым бацькам: беражыце нервы дзіцяці.

(«Семья и школа»)

Я спакойная.
Фота Г. Вольскага,

прыемнага пачуцця ў навакольных, не зневажаць іх без прычыны. Нельга адмаўляць, што ў нашай штодзёнасці і сярод дарослых і сярод дзяцей нярэдка сустракаюцца як няшчырае ласкавасць, так і адсутнасць усякай ветлівасці. Мы можам смела сцвярджаць, што іменна тыя, якія любяць гаварыць кампліменты, вельмі часта забываюць пра элементарную ветлівасць.

Многія настаўнікі могуць пацвердзіць, што бацькі некаторых вучняў вітаюцца з імі толькі да таго часу, пакуль ад іх залежаць адзнакі дзяцей. Сапраўды, ёсць любімыя і нялюбныя настаўнікі, прыемныя і не вельмі прыемныя знаёмыя, але няўжо звычайнае прывітанне на вуліцы — выказанне нейкіх асаблівых пачуццяў? У нашых сёлах дагэтуль захаваўся выдатны народны звычай вітацца пры сустрэчы нават з незнаёмымі людзьмі.

Ветлівая адносіны да навакольных павінны стаць не проста прывычкай, а патрэбай, як зрабіўся ёю, напрыклад, добры кацыён, у якім мы паяўляемся ў грамадстве і які надае нам пачуццё ўпэўненасці ў сабе. А ветлівасць не толькі памагае выхаванаму чалавеку адчуваць сябе ўпэўнена, але і дае яму маральнае задавальненне.

Ёсць людзі, якіх мы ведаем як вельмі сардэчных, добразычлівых і паслужлівых, аднак і яны часам бываюць нястрыманымі, нервовымі і грубымі. Гэта здараецца таму, што ў іх няма звыч-

кі ўціхаміраваць сябе, рабіць над сабою намаганні. А такая звычайна выходзіць. Нават самыя нервовыя людзі праяўляюць сваю ўспыльчывасць не ва ўсіх выпадках. Іх гнеў абрушваецца звычайна на тых, якія не маюць над імі ніякай улады.

Неабходна з ранняга ўзросту выходзіць у дзеях стрыманасць, не трэба песціць іх, мяккасардэчна дараваць ім кожны іх учынак. Стрыманасць пачынаецца з умення размаўляць ціха, асабліва ў грамадскіх месцах. Дзіця павінна ведаць, што той, хто паведамляе пра свае перажыванні ўсім пасажырам у трамваі, недалікатны. А калі ён недалікатны, значыць не можа быць і ветлівым.

Эгаіст таксама не можа быць ветлівым. Дзіцяці, якое трасецца над сваімі цацкамі, не дае нікому дакрануцца да сваіх фарбаў, цяжка прывыкнуць і да таго асабага роду самаахвяравання, якое мы называем ветлівасцю.

Няветліва не толькі ўзяць сабе большую частку таго, што ты дзеліш, але нават пачаць з сябе, калі пералічаеш некалькі імён. «Я» заўсёды павінна знаходзіцца на апошнім месцы.

У заключэнне хочацца сказаць: калі дзіця ўспрымае свет яшчэ затуманеным поглядам, але ўжо з усмешкай, то мы, дарослыя, выходзім дзіця, адкрываючы яму вочы на «добра» і «зло», павінны захаваць гэтую ўсмешку на дзіцячых вуснах чыстай, ветлівай, аптымістычнай і добразычлівай.

(«Болгарская женщина»).

распячатаных бутэлях і слоіках	2	4
Малако кіпячонае або смятанка ў распячатаных бутэлях	2	—
Курынае мяса, сырое	1	2
Замарожаная гародніна і фрукты ў пластыкавай упакоўцы	1	2
Кансервы з гародніны, адкрытыя, перакладзеныя ў шкляную або эмаліраваную пасуду	1	2
Кампот адкрыты, у шклянёнай або фаянсавай пасудзе	2	4

Каб прадукты лепш захоўваліся, неабходна забяспечыць цыркуляцыю паветра. На рашоткі халадзільніка не трэба класці папяровыя сурвэткі або поліэтылен. Прадукты і страва з моцным пахам, як, напрыклад, падліўка з цыбуляй, рыба, розныя віды сыру і да т. п., трэба трымаць у халадзільніку ў закрытай пасудзе. Гэта адносіцца і да вадкасцей і некаторых страў (кампоты, фруктовыя сокі, супы, соусы), таму што вадкасць, якая выпараецца, наслаиваецца ў выглядзе кры-

шталаў на маразільніку, што абумоўлівае неабходнасць часта выключыць і чысціць халадзільнік. Па той жа прычыне не трэба ставіць у халадзільнік неастуджаныя стравы.

Халадзільнік трэба чысціць кожныя 7—10 дзён. Для гэтага ён выключаецца з сеткі, прадукты вымаюцца, а дзверцы пакідаюцца адчыненымі да таго часу, пакуль не растае ўвесь лёд на маразільніку. Ні ў якім разе не аддзірайце яго. Калі лёд поўнасцю растае, халадзільнік трэба працерці цёплай вадой з воцатам і добра выцерці. У халадзільніку не павінна заставацца вільгаць, таму што паляўчэння ў сетку яна адразу ж выпараецца і ўтварае на маразільніку дробныя крышталы. Калі халадзільнік стаіць выключаным працягла час, неабходна правесці яго перад тым, як зноў уключыць у сетку.

Зверху халадзільнік мыецца мыльнай вадой, а затым праціраецца сухой анучкай.

Часам формачка з вадой прымярае ў маразільніку. Каб гэтага не адбывалася, перш чым паставіць яе ў маразільнік, натрыце яе дно воскам або парафінавай свечкай.

АБ ТЫМ, АБ СІМ...

У пластыкавай пасудзе не рэкамендуецца трымаць:

— ніякіх тлушчаў! Сметанковае масла і алей, шмалец, маргарын, тлустыя супы, смятану, маянэз, гарчыцу і розныя соусы трэба трымаць у шклянёнай, фарфаравай або эмаліраванай пасудзе.

— малако! Малако рэкамендуецца трымаць у шклянёных бутэлях, фарфаравай або эмаліраванай пасудзе. З вадкасцей у пластыкавай пасудзе можна трымаць толькі вадку, халодны чай, ліманад і да т. п.

— спіртныя напіткі! Спірт, які з'яўляецца растваральнікам, «выцягвае» з пластыка шкодныя рэчывы.

Пры карыстанні пластыкавай пасудай памятайце, што ў ёй не рэкамендуецца трымаць вельмі гарачыя вадкасці або прадукты. Ад высокай тэмпературы пластыкавыя рэчывы дэфармуюцца.

В. ДОБЫШ

Выпадак на бульбе

Мал. К. Ціхановіча.

Надвечоркам, калі жанкі прыйшлі з поля, брыгадзір развёў нас па хатах: маўляў, адпачывайце, студэнцікі, а заўтра на бульбу.

Я трапіў да цёткі Марылі, добрай і акуратай жанчыны. Яна тут жа заклапацілася: спытала, ці не галодны я, ці не хачу малачка; паказала ложак, дзе я магу адпачываць.

Кінуўшы свае рэчы ў куток ля шафы, я падаўся да клуба: пагляджу кіно, а мо і танцы будуць.

Вяртаўся позна. Першы дзень крыху нязвыкла ў вёсцы: вуліца няроўная, цёмнаватая. Ды вось ужо мая кватэра: гонтавы дах, сінія вокны, новы ганак. Кухня, а там святліца. Упоцёмку раздзёўся і акунуўся ў мяккі ложак.

Ужо задрамаў і нават сасніў нешта, як у пакой уляцела вёртка дзяўчыны. Яна шустро бегала па святліцы ад аднаго акна да другога, некага выглядваючы. Потым кінулася на кухню і пачала нешта хутка і адчайна сёрбаць. Праз якую хвіліну яна зноў мітусілася на чыстай палавіне.

— Галля! Дзе ты лётаеш, дзіцятка?—прачнулася і гаспадыня, якая прымасцілася на печы.

— Ну, чаго ўжо?... Ай, бо мама!

І борздзенька раздзёўшыся, лоўка юркнула пад коўдру — да мяне на ложак. А я ў гэты час закаціўся пад сцяну ў шчыліну, дык мяне як і няма. Нават не дыхаю. Як тут быць?... Што рабіць?... І смех бярэ — і горача робіцца.

Не ведаю, як яно там было б, каб гэтая Галля не была такая ўжо рухавая: круцілася, мянцілася і... таўханула, нарэшце, мне пад бараду, аж ляснулі зубы.

...Раніцой схпіўся, памахаў крыху рукамі для зарадкі і накіраваўся за рабочым адзеннем. Гм... ліха на яго, дзе ж гэта мае рэчы? Добра помню: кінуў сюды, у куток ля шафы. Муціць, гаспадыня некуды прыбрала. Канешне. А то дзе ж яны дзеліся б?

Начапіўшы свае святочныя порткі, выйшаў на вуліцу. Але што гэта? У суседа... У суседа гонтавы дах, сінія вокны, новы ганак. Зайшоў. Кухня, затым святліца. І мае рэчы, во яны, у куточку ля шафы!..

АБ ТЫМ, АБ СІМ...

Штаны і спадніцы ззаду пасля доўгай носкі пачынаюць блішчэць. Зняць гэта можна, калі пацерці бліскучае месца сухой соллю або растворам солі з нашатырным спірта (па 15 грамаў солі і нашатырнага спірту растварыць у 2 сталовых лыжках вады). Затым вычышчанае месца трэба памыць у цёплай вадзе і прасаваль прыз вільготную тканіну.

Лінолеум вымывецца лепш, калі ў вадзе дадаць крыху воцату. Высахнуўшы, ён выглядае як нацёрты. Для таго каб лінолеум захаваўся ў добрым стане, рэкамендуецца адзін раз у месяц працерці яго анучай, змочанай свежым малаком, пасля чаго нацерці да блыску.

У каструлі доўга захоўваецца пах цыбулі і рыбы. Каб гэты пах знік, спаласніце яе вадой з воцатам.

Шкарпэткі, асабліва дзіцячыя, менш зношваюцца, калі час ад часу націраць абутак знутры парафінавай свечкай. Заседжаныя мухамі абжурны ачышчаюцца анучай, змочанай у цёплай вадзе з воцатам.

Рукі гаспадыні і дошка, на якой яна рэжа прадукты, будуць менш пахнуць, калі іх загадзя памыць халоднай вадой. Калі скончыце гатаваць, зноў памыйце рукі халоднай вадой з мылам, а затым спаласніце цёплай вадой з невялікай колькасцю воцату.

Непрыемны пах у закрытым чамадане або сакваяжы можна ліквідаваць, калі працерці іх знутры анучай, змочанай воцатам.

Калі ў кухоннай шафе паявіцца мошкі, пратрыце паліцы і сценкі анучай, змочанай воцатам, праветрыце шафу і зноў пастаўце ў яе пасуду.

СУП БУЛЬБЯНЫ З БАРАНАІНАЙ

На мяса і касцях зварыць бульён. Калі мяса стане мяккае, пасаліць, дадаць памытую і ачышчаную гародніну, працягваць варку. Бульбу абмыць, абабраць, нарэзаць на кубікі, пакласці ў працэджаны бульён, зварыць. Суп заправіць светла-залацістай мучной запраўкай, дадаць мяса, нарэзанае на кубікі. Прыправіць часнаком, расцёртым з соллю, і перцам. Усыпаць накрышанае зялёнае пяташкі. Замест мучной запраўкі можна забяліць суп смятанай.

На 300 г мяса з касцямі — 200 г гародніны, 500—600 г бульбы, 1 3/4 л вады, 30 г тлушчу, 20 г мукі, 1—2 зубкі часнаку, перац, соль, 1 лыжка пакрышанага зялёнага пяташкі.

МОЛАТАЯ СВІНІНА, ЗАПЕЧАНАЯ З БУЛЬБАЙ

Мякаць свініны прапусціць праз мясарубку, дадаць соль, вадку (10% да вагі мяса) і старанна перамяшаць. З фаршу зрабіць ляпёшкі (па адной на порцыю) і разам з сырой нашаткаванай рэпчатой цыбуляй смажыць да гатоўнасці.

На патэльні пакласці смажаную рэпчатую цыбулю, на яе — ляпёшкі са свініны, вакол — кавалчкі варанай або смажанай бульбы. Заліць чырвоным або смятаным соусам, пасыпаць тоўчанымі сухарамі, змяшанымі з цёртым сырам, паліць гарачай смятанай і запякаць.

На 400 г свініны — 1/4 шклянкі вады, 2 ст. лыжкі свінога тлушчу, 1/2 шклянкі смятаны, цыбуліна, 600 г бульбы, 400 г соуса, сыр, сухары.

ЯЛАВІЧЫНА, ТУШАНАЯ ПА-РУСКУ

Кавалкі ялавічыны, адрэзаныя ад задняй нагі або лапаткі, ачысціць ад сухажылляў, нарэзаць упоперак валокнаў шырокімі лустамі, запаніраваць у пшанічнай мучцы і абсмажыць з абодвух

ЧИТАЛЬНИЙ ЗАЛ
ПЕРИОДИКИ

КУЛІНАРЫЯ

бакоў, пакуль не ўтворацца румяная скарынка.

На дно сатэйніка пакласці тонкія кавалачкі свінога сала, а на яго — кавалачкі абсмажанага мяса, засыпаць іх рэпчатой цыбуляй, морквай і сельдэрэем, нашаткаванымі саломкай, пасаліць, дадаць жытні або барадзінскі хлеб, парэзаны на дробныя кубікі, лаўровы ліст і буйна размолаты чорны перац. Зверху пакласці другі слой кавалкаў абсмажанага мяса, пакрыць яго гароднінай, хлебам і спецыямі. Заліць карычневым булёнам так, каб ён толькі пакрыў верхні слой мяса, і на пліце давесці да кіпення.

У духоўцы тушыць да гатоўнасці. На гэта спатрэбіцца 2—2½ гадзіны. За 25—30 мінут да канца цеплавой апрацоўкі дадаць смятану.

Тушаную ялавічыну падаюць з гароднінай і соусам, які ўтвараецца ў час тушэння, пасыпаюць зяленівам. Гарнір — вараная бульба.

На 600 г ялавічыны — 1 ст. ложка пшанічнай мукі, морква, сельдэрэй, кавалачак жытняга хлеба, 60 г сала, 2 ст. ложка свінога тлущу, 2 шклянкі булёну, 1 ст. ложка смятаны, перац гарошкам, лаўровы ліст, зяленіва.

былі сачнейшыя, можна ў фарш дадаць сметанковага масла або алею.

На 1 кг трасковага філе — 1 шклянка варанага рысу, 1 яйка, 1 цыбуліна, соль, перац.

ІКРА З СЕЛЯДЦА З СЫРАМ

150 г сметанковага масла, адзін стогравы плаўлены сырок, 1 несалёны селядзец (зняць філе), 1 вараная морквіна прапускаюцца праз мясарубку, дадаецца ложка маянэзу, перамяшваецца (але не расціраецца) і ставіцца на 1 гадзіну ў халоднае месца.

САЛАТА З ФАСОЛІ

1 кг фасолі адварыць у несалёнай вадзе да гатоўнасці, астудзіць. На адну шклянку смятаны дадаць 1 чайную ложку гатовай гарчыцы, добра перамяшаць і заправіць фасоллю. Саліць па смаку.

Э. НІКАЛАЕВА

КАТЛЕТЫ З ТРАСКІ З РЫСАМ

Кавалачкі трасковага філе пакласці на гарачую патэльню і відэльцам размяць на асобныя валокны. Зняць з патэльні, дадаць падсмажаную рэпчатую цыбулю, шклянку варанага рысу, яйка, перац, соль па смаку. Зрабіць катлеты, абкачаць у сухарах і падсмажыць на сметанковым масле або алеі. Каб катлеты

МОДЫ

1—2. Сукенкі для ўрачыстых выпадкаў. Аздаба — гіпюр і вышыўка з пацерак.

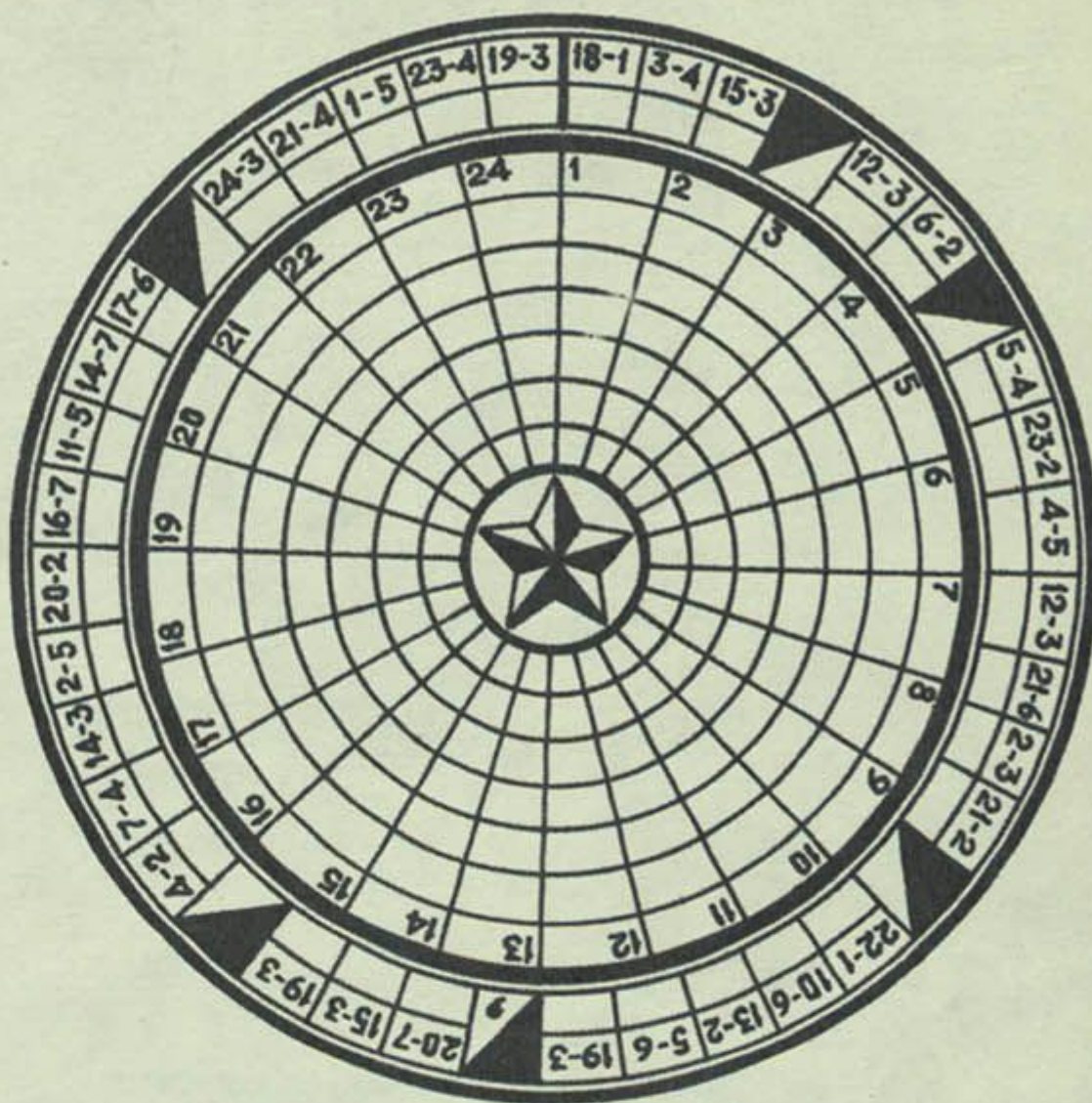
3. Сукенка з дзвюх частак, з прамой спадніцай і ліфам з кароткімі рукавамі — прыдатнае адзенне для поўных жанчын.

4. У цяперашнім сезоне будуць модныя дэкаратыўныя падрэзы. Мадэль выканана з натуральнага ўзорыстага шоўку. Каўнер невялікі, стаячы.

5. Касцюмы з'яўляюцца ідэальным адзеннем для вясенне-летняга сезона. Сукенка складаецца са спадніцы ў складку і гладкай блузкі. Жакет фігаро з кароткімі рукавамі.

6. Камплект з дзвюх частак. Сукенка прамой лініі зашпільца на спераду ля ўздоўжнага падрэзу на гузікі. Каўнер востры. Рукавы кароткія, ушыўныя. Да гальштука прышыта гумка, якая праходзіць пад каўнерам. Спераду нагрудныя вытачкі. Спінка гладкая. Пояс зашпільца на спражку.

7. Сукенка складаецца з дзвюх частак. Паўпрылягаючая блузка без рукавоў зашпільца на спіцы на «маланку». Выраз круглы. Спераду касця нагрудныя вытачкі. Спінка гладкая. Выраз і ніз блузки аздаблены бейкай, выкананай з матэрыялу жакета. Шырыня бейкі 1½ см. На спадніцы закладзены складкі.

ЗАДАЧА-ШЫФРАГРАМА

У клеткі па радыусу (у цэнтры фігуры) упішыце словы, значэнні якіх дадзены ніжэй.

Правільна ўпісаўшы словы, здагадайцеся, як прачытаць зашыфраваную ў вонкавым крузе вядомую беларускую народную прыказку аб Радзіме.

Значэнні слоў. 1. Вялікі рускі палкаводзец. 2. Вышэйшае званне каманднага саставу ў Ваенна-Марскім Флоце. 3. Лётчык-беларус, Герой Савецкага Саюза. 4. Буйное злучэнне баявых караблёў. 5. Воін, Герой Савецкага Саюза, які па-геройску загінуў у баі з ворагам у часы Вялікай Айчыннай вайны. 6. Від агнястрэльнай зброі. 7. Вядомы савецкі палярнік. 8. Вялікі рускі флатаводзец. 9. Савецкі лётчык-насманаўт. 10. Буйны склад зброі і ваеннай амуніцыі. 11. Адзін з герояў «Узнятай цаліны» М. Шалахава. 12. Мінская падпольшчыца-партызанка, Герой Савецкага Саюза. 13. Дзяржаўны рубаж. 14. Воінскае званне. 15. Гераіня рамана А. Фадзеева «Маладая гвардыя». 16. Вядомы савецкі авіяканструктар. 17. Ваенна-паветраныя сілы краіны. 18. Гераічная дачка беларускага народа, Герой Савецкага Саюза. 19. Адтуліна ў сцяне абарончага збудавання для стральбы. 20. Прадстаўнік аднаго з родаў войск. 21. Дважны савецкі пагранічнік, Герой Савецкага Саюза. 22. Від узбраення. 23. Лётчык-насманаўт СССР. 24. Адзін з герояў Брэсцкай крэпасці.

Склаў А. САНКЕВІЧ

На першай старонцы вокладкі: швачна-матарыстына груп-камсорг цэха № 8 Магілёўскай швейнай фабрыкі імя Валадарскага Валя Рабава. Каляровае фота Ул. Вяхоткі.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАСТА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПЕНАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка. Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага.

АТ 07332. Журнал «Работница и крестьянка» на беларускім мове. Выданне ЦК КП Беларусіі.

Здадзена ў набор 29/IV-69 г. Падпісана да друку 26/V-69 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда». Мінск. Цана 15 кап. Дадатак — выкрайка. Тыраж 322939 экз. Зак. 233.

НАЦЫАНАЛЬНАЯ
БІБЛІАТЭКА
М. ВЯЛІКА

Цана 15 кап,
74995

3

4

5

2

6

7

AM-99-72